

**INSTYTUT
TURYSTYKI**

**RENATA BERLIŃSKA-
DZIKOWSKA
MAŁGORZATA MAJEWSKA-
ŚLIWA
STEFAN BOSIACKI**

**WYJAZDY
TURYSTYCZNE
LUDNOŚCI POLSKI
W 1985 R.
I ZWIĄZANE Z NIMI
WYDATKI**

**RENATA BERLIŃSKA-
DZIKOWSKA
MAŁGORZATA MAJEWSKA-
ŚLIWA
STEFAN BOSIACKI**

**WYJAZDY
TURYSTYCZNE
LUDNOŚCI POLSKI
W 1985 R.
I ZWIĄZANE Z NIMI
WYDATKI**

796.5: 338.48

Warszawa 1987

INSTYTUT TURYSTYKI

KOLEGIUM REDAKCYNE WYDAWNICTW INSTYTUTU TURYSTYKI

Krzysztof Antoniak, Julian Bystrzanowski, Izabella Dzierżanowska,
Grzegorz Gołembski, Andrzej Jagusiewicz /wiceprzewodniczący/,
Krzysztof Łopaciński /przewodniczący/, Adam Mazur, Barbara Miko-
łajewska, Krzysztof Przecławski, Romana Przybyszewska-Gudelis,
Teresa Skalska, Ryszard Szczeciński, Stanisław Wawrzyniak,
Marek Ziółkowski /sekretarz/

Autorzy poszczególnych części opracowania:

S. Bosiacki - wstęp, rozdział 2, zakończenie
R. Berlińska-Dzikowska - rozdziały 3, 4, 5, 6
M. Majewska-Sliwa - rozdziały 1 i 7

Recenzent - doc. dr Ryszard Gałęcki

6286

Instytut Turystyki, Dział Wydawnictw, ul. Merliniego 9 a,
02 - 511 Warszawa, tel. 48-85-69, 44-12-63
Nakład 300, format A-5, cena 150 zł
KOLDRUK K-63

SPIS TRESCI

Wstęp	5
Rozdział 1	
Wyjazdy wypoczynkowe ludności Polski w 1985 r.	7
1.1. Wyjazdy urlopowo-wakacyjne	8
1.1.1. Uczestnictwo ludności	8
1.1.2. Przyczyny niewyjeżdżania	13
1.1.3. Formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego	20
1.2. Wyjazdy sobotnio-niedzielne	24
1.3. Wyjazdy wycieczkowe	27
Rozdział 2	
Poziom i struktura wydatków ludności związanych z wyjazdami wypoczynkowymi w 1985 r.	31
Rozdział 3	
Obciążenie budżetów domowych kosztami wyjazdów na wypoczynek	46
Rozdział 4	
Dofinansowanie wyjazdów z funduszy socjalnych zakładów pracy	52
4.1. Uzyskiwanie dofinansowania	52
4.2. Ocena wysokości dofinansowania uzyskanego z zakładowego funduszu socjalnego	55
Rozdział 5	
Ocena działalności niektórych dziedzin gospodarki i branż obsługujących ruch turystyczny w 1985 r.	60
Rozdział 6	
Stopień zadowolenia z urlopów i wakacji w 1985 r.	63
Rozdział 7	
Preferencje ludności w zakresie wypoczynku urlopowo- wakacyjnego	66
Zakończenie	71
Summary	74
Содержание	76
Aneks	78

WSTĘP

Istotne przeobrażenia, jakie zaszły przez ostatnie kilka lat w sferze spożycia, z jednej strony wywołane systematycznym inflacyjnym wzrostem cen większości dóbr i usług, z drugiej zaś związane z utrzymującym się stanem nierównowagi rynkowej, znajdują również odzwierciedlenie w sytuacji na rynku turystycznym.

Jednak sytuacja w turystyce, jako wypadkowa działania wielu czynników, zarówno ekonomicznych jak i innych, kształtuje się nieco inaczej niż na innych rynkach branżowych. Znajomość tych determinant, a także zjawisk i prawidłowości występujących aktualnie na rynku turystycznym jest niezbędna dla określenia bieżącej i przyszłej polityki turystycznej w naszym kraju.

Niestety, od wielu już lat nie ma oficjalnych danych statystycznych o podstawowym elemencie rynku turystycznego: popycie, rozumianym zarówno jako zapotrzebowanie na określone formy turystycznego wypoczynku, jak też przede wszystkim jako zapotrzebowanie na dobra i usługi związane z uczestnictwem w turystyce.

W tej sytuacji Instytut Turystyki przeprowadził w 1985 r. wśród gospodarstw domowych z całego kraju badania ankietowe: "Turystyka 85", które dostarczyły bardzo interesujących i zarazem unikalnych informacji o uczestnictwie ludności w turystyce oraz nakładach finansowych ponoszonych na ten cel.

Badania ankietowe "Turystyka 85" zostały przeprowadzone w październiku 1985 r. wśród 3000 gospodarstw domowych reprezentujących wszystkie środowiska społeczno-zawodowe, ludność wiejską i miejską.

Ankieta przeprowadzono za pośrednictwem nauczycieli szkół różnych typów i stopni /podstawowe, zasadnicze zawodowe, średnie/ oraz działaczy Związku Emerytów i Rencistów Polskich. W wielu przypadkach wykorzystano jako ankieterów pracowników

działów socjalnych lub działów spraw pracowniczych zakładów pracy. Na terenach wiejskich oprócz nauczycieli ankieterami byli także pracownicy urzędów gminnych.

Przed przystąpieniem do bezpośrednich badań terenowych dokonano doboru przestrzennego zbiorowości. W tym celu na podstawie 48 wskaźników charakteryzujących poziom rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych województw przeprowadzono, przy wykorzystaniu metody rang, ich klasyfikację według określonych grup. Następnie z tych grup wylosowano do badań 18 województw, w których określono liczbę badanych gospodarstw proporcjonalnie do liczby mieszkańców danego województwa.

Prezentowane opracowanie jest swego rodzaju syntezą wyników badań "Turystyka 85", w której autorzy starali się przedstawić aktualny stan uczestnictwa ludności w turystyce oraz oszacować poziom wydatków, jakie gospodarstwa domowe ponoszą w ciągu roku w związku z uczestnictwem w tej formie spędzania czasu wolnego.

W odróżnieniu od wielu dotychczasowych badań nad uczestnictwem ludności w turystyce, w omawianych badaniach przedmiotem analiz było gospodarstwo domowe, jako podstawowa jednostka konsumująca na rynku turystycznym.

Po zweryfikowaniu nadesłanych i wypełnionych kwestionariuszy ankiety do analiz przyjęto odpowiedzi 1383 gospodarstw domowych, co stanowiło 46,1% ogółu rozesłanych ankiet.

Opracowanie składa się z kilku rozdziałów poświęconych poszczególnym problemom związanym z wyjazdami turystycznymi ludności. Przyjęta przez autorów konstrukcja opracowania pozwoliła na uzyskanie syntetycznego obrazu rynku turystycznego w 1985 r. w aspekcie popytu.

Zespół autorski ma nadzieję, że opracowanie będzie stanowić interesujący i przydatny materiał źródłowy do bieżącej działalności praktycznej w turystyce, a także do prac resortu nad kształtowaniem turystyki w nadchodzących latach. Praca może również stanowić cenny przyczynek do badań ekonomicznych aspektów rozwoju turystyki w Polsce.

R o z d z i a ł I

WYJAZDY WYPOCZYNKOWE LUDNOŚCI POLSKI W 1985 R.

Turystyka jako zjawisko społeczno-gospodarcze wywołujące określone skutki ekonomiczne i społeczne powinna podlegać systematycznym badaniom i analizom, jak każda inna dziedzina gospodarki narodowej. Znajomość liczby i struktury wyjazdów turystycznych, jak również dynamiki ruchu stwarza podstawy do podejmowania decyzji planistycznych i inwestycyjnych na szczeblu centralnym.

Zmieniająca się z roku na rok sytuacja gospodarcza kraju, a przede wszystkim stale wzrastające ceny powodują zmiany zachowań konsumentów na rynku; zmiany te, choć nie tak drastyczne w wielkościach globalnych, w przypadku ruchu turystycznego dotyczą przede wszystkim struktury wyjazdów urlopowo-wakacyjnych.

Podkreślić należy, iż owa restrukturyzacja nie jest warunkowana zmianą upodobań turystów, nie należy więc do sfery socjologicznej, lecz jest reakcją na bodziec cenowy. I chociaż zestawienie wyników badań przeprowadzonych w latach 1983 i 1985 pozwala stwierdzić, że aktywność turystyczna gospodarstw domowych w 1985 r. nie różni się zdecydowanie od wielkości wyliczonych dla 1983 r., nie znaczy to, że zapotrzebowanie na wyjazdy urlopowo-wakacyjne utrzymuje się na tym samym prawie poziomie. Dopiero głębsza analiza form wypoczynku, wpływu dochodów na liczbę osób wyjeżdżających w danym gospodarstwie domowym, czasu trwania wyjazdów poza miejsce zamieszkania i innych współzależności daje możliwość zaobserwowania faktycznych zmian zachodzących w konsumpcji turystycznej.

Nie należy jednak zapominać, że z pewnością wielu spośród respondentów wypełniających ankietę znalazło się w chwili podejmowania decyzji o wyjeździe, jego czasie i miejscu pobytu w sytuacji przymusowej. Uniemożliwia to rzetelną ocenę sytuacji

rynkowej. Gdybyśmy prowadzili badania na rynku, na którym konsument ma pełną możliwość manewrowania swoim funduszem nabywczym przeznaczonym na turystykę, można by było mówić, że wyniki nie są obciążone błędem. Tymczasem, choć krajowy rynek dóbr i usług turystycznych w Polsce nie jest rynkiem sprzedawcy, to jednak konsumenci nie mają całkowitej swobody wyboru miejsca, czasu i formy wypoczynku. Badania przeprowadzone na rynku o ograniczonej możliwości wyboru spełniły jednak całkowicie oczekiwania autorów opracowania, a wyniki pozwoliły na obiektywne i wyczerpujące scharakteryzowanie sytuacji w rozpatrywanym okresie. Uzyskane dane są wystarczające, by odtworzyć ruch turystyczny w 1985 r. pod względem ilości i struktury oraz porównać go z danymi pochodzącymi z lat ubiegłych. Przegląd i analizę tych wyników rozpoczynamy od wyjazdów urlopowo-wakacyjnych, będących najważniejszą formą turystycznego wypoczynku.

1.1. Wyjazdy urlopowo-wakacyjne

1.1.1. Uczestnictwo ludności

Wyjazdy urlopowo-wakacyjne planuje się z reguły ze znacznym wyprzedzeniem, wspólnie z innymi członkami rodziny; celem, jaki turyści chcą osiągnąć, jest wypoczynek. Większość wyjazdów następuje w sezonie turystycznym letnim, rzadziej zimowym.

Jak już uprzednio wspomniano, badania ankietowe "Turystyka 85" przeprowadzono wśród mieszkańców miast i wsi. Z ośrodków miejskich pochodzi 997 ankiet, co stanowi 72,1% ich ogólnej liczby, z ośrodków wiejskich 386 /27,9%/. W odróżnieniu od dotychczasowych badań pytania dotyczyły nie tylko samego respondenta, ale także wszystkich członków gospodarstwa domowego. Opis zmian zaistniałych w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w latach 1983-85 proponujemy rozpocząć od zbadania aktywności turystycznej gospodarstw domowych /tab. 1/.

Tabela 1

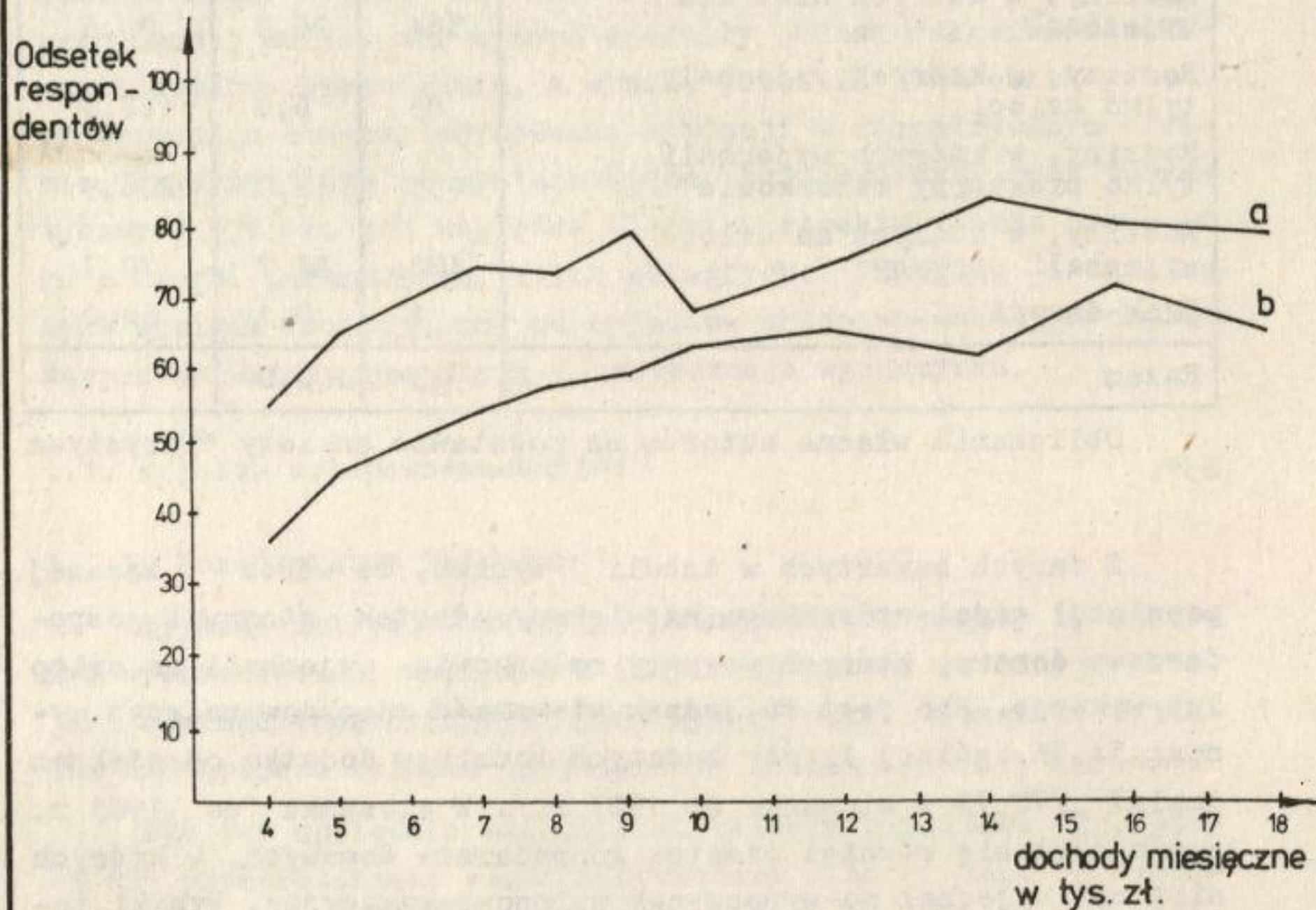
Uczestnictwo gospodarstw domowych w wyjazdach
urlopowo-wakacyjnych w 1985 r.

Wyszczególnienie	Odpowiedzi respondentów		Wskaźnik dynamiki 1985 1983 w %
	liczba	%	
Rodziny, w których nikt nie wyjeżdżał	364	26,3	84,6
Rodziny, w których wyjechały tylko dzieci	83	6,0	162,2
Rodziny, w których wyjechali tylko niektórzy członkowie	455	32,9	206,9
Rodziny, w których na urlop wyjechali wszyscy	480	34,7	70,7
Brak danych	1	0,1	50,0
Razem	1383	100,0	

Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka 85".

Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że wśród badanej populacji nadal stosunkowo największy odsetek stanowią gospodarstwa domowe, których wszyscy członkowie wyjechali na urlop lub wakacje. Nie jest to jednak większość zdecydowana, gdyż wynosi 34,7% ogólnej liczby badanych rodzin; w dodatku odsetek ten zmalał /70,7% w stosunku do 1983 r./. W stosunku do 1983 r. zmniejszył się również odsetek gospodarstw domowych, w których nikt nie wyjechał na wypoczynek urlopowo-wakacyjny. Wyniki tabeli 1 ujawniają także znaczne zmiany odsetków tych rodzin, których tylko część członków skorzystała z wyjazdów /206,9% w stosunku do 1983 r./ lub same tylko dzieci /162,2%/.

Analiza wyników badań oraz porównanie ich z 1983 rokiem wykazuje, że na decyzję o wyjeździe, jego formie, czasie i liczbie osób korzystających z urlopu wpływa przede wszystkim sytuacja finansowa. Dość ciekawych informacji na ten temat dostarczają wykresy ilustrujące uczestnictwo respondentów w wyjazdach wakacyjnych w zależności od dochodów na jedną osobę w rodzinie /rys. 1/.

RYS.1 Wyjazdy urlopowo-wakacyjne ludności w roku 1983-85 w zależności od dochodów miesięcznych na 1 osobę w rodzinie.

a- wyjazdy ludności w 1983r.

b- wyjazdy ludności w 1985r.

Źródło: Obliczenia własne autorów na podstawie wyników ankiety 'Turystyka 1985'

W pierwszym przedziale, tzn. od sumy 4000 do 10000 zł miesięcznie, obserwuje się proporcjonalny wzrost udziału gospodarstw domowych w wyjazdach. Począwszy od 10000 zł krzywa rośnie umiarkowanie. Nie można jednak przyjąć, że kwota 10000 zł jest wielkością progową, poniżej której należy się liczyć z gwałtownym spadkiem uczestnictwa w ruchu turystycznym.

Pierwszy wniosek nie jest jedynym, jaki można wyciągnąć z analizy wykresu. W opracowaniu sygnalizowano już spadek uczestnictwa w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w 1985 r. w porównaniu z 1983 r. Z rysunku 1 wynika, że spadek ten kształtuje się w granicach 20%. Wynik ten analizy może wydawać się sprzeczny z danymi zawartymi w tabeli 2, która ilustruje aktywność turystyczną gospodarstw domowych. Na omawianym wykresie oznaczono bowiem na osi rzędnych odsetek respondentów, którzy skorzystali z wyjazdów, nie zaś udział gospodarstw domowych.

Porównanie obydwu krzywych prowadzi z kolei do wniosku, że spadek uczestnictwa w ruchu turystycznym w 1985 r. cechuje wszystkie grupy dochodowe. Wszystkie rodziny reagowały w podobnym stopniu na zmiany polityki cenowej państwa zmniejszając swój udział w wyjazdach.

Badając strukturę wyjazdów warto podkreślić udział poszczególnych grup społeczno-zawodowych w ruchu turystycznym, niezależnie od przyczyn wyjeżdżania lub niewyjeżdżania.

Z uzyskanych wielkości wynika, że najmniejszą aktywność w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych zaobserwowano w następujących grupach społeczno-zawodowych:

- rolników; 83,3% gospodarstw domowych nie uczestniczyło w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych /nikt z członków nie wyjeżdżał/,
- robotników niewykwalifikowanych; 72,1% gospodarstw domowych nie uczestniczyło w turystyce urlopowo-wakacyjnej,
- emerytów i rencistów; 73,8%.

Najwyższe natomiast wskaźniki uczestnictwa w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych w 1985 r. zanotowano wśród rodzin:

- studentów i uczniów /71,7% uczestniczących w wyjazdach/,
- pracowników inżynieryjno-technicznych /71,6%/,
- nauczycieli /69%/,
- przedstawicieli wolnych zawodów /66,7%/,
- urzędników i pracowników umysłowych /63,2%/.

Tabela 2

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych
w 1985 r. w zależności od zawodu głowy gospodarstwa
domowego

Wyszczególnienie	Odsetek respondentów	
	wyjeżdżają- cych	nie wyjeź- dżających
Robotnicy niewykwalifikowani	27,9	72,1
Robotnicy wykwalifikowani	42,6	57,4
Rzemieślnicy	53,6	46,4
Rolnicy	11,7	88,3
Pracownicy inżynieryjno-techniczni	71,6	28,4
Nauczyciele	69,0	31,0
Wolne zawody	66,7	33,3
Urzędnicy, pracownicy umysłowi	63,2	36,8
Emeryci, renciści	26,2	73,8
Nie pracujący zawodowo	40,9	59,1
Studenci, uczniowie	71,7	28,3
Inne zawody	61,1	38,9

Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka 85"

Na podstawie powyższych danych można skonstruować ogólny obraz uczestnictwa poszczególnych grup społeczno-zawodowych w ruchu turystycznym. Wielkości te pokrywają się niemal całkowicie z danymi uzyskanymi podczas badań "Turystyka 83". Stopień aktywności turystycznej przedstawicieli poszczególnych grup zawodowych w 1985 r. pozostał więc nie zmieniony w stosunku do

1983 r. O ile dalsza analiza przyczyn niewyjeżdżania tłumaczy znaczny odsetek gospodarstw domowych biernych turystycznie wśród rolników oraz emerytów i rencistów, o tyle zastanawiająca pozostaje relatywnie niska aktywność turystyczna rodzin robotników niewykwalifikowanych. Potwierdza tę prawidłowość uczestnictwo w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym w zależności od poziomu wykształcenia respondentów.

Tabela 3

Uczestnictwo w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych
w 1985 r. a poziom wykształcenia

Wyszczególnienie	Poziom wykształcenia			
	podstawowe	zasad. zawod.	średnie	wyższe
Wyjeżdżający	31,1	43,1	59,5	70,9
Nie wyjeżdżający	68,9	56,9	40,5	29,1
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka 85"

Najniższym wskaźnikiem uczestnictwa w wypoczynku w 1985 r. charakteryzują się respondenci z wykształceniem podstawowym, najwyższym zaś - osoby mające ukończone studia. Wyliczenie współzależności między uczestnictwem w ruchu turystycznym a wykształceniem i dochodami dałoby odpowiedź na pytanie, czy przyczyną tego faktu są tylko ograniczenia finansowe, czy też wytłumaczenia należy szukać w sferze socjologicznej /preferowanym modelu wypoczynku/. Korelacji owej nie badano ze względu na krótki czas przeznaczony na weryfikację i obliczenie uzyskanych danych. Wyjaśnień tej kwestii należy szukać przede wszystkim w przyczynach niewyjeżdżania.

1.1.2. Przyczyny niewyjeżdżania

Dotychczasowa analiza wykazała, że przez dwa lata zmieniła się struktura gospodarstw domowych uczestniczących w wyja-

zdach urlopowo-wakacyjnych. Skorelowanie wielkości ruchu turystycznego z dochodami na jedną osobę w rodzinie pozwala stwierdzić, że możliwości finansowe poszczególnych rodzin były przyczyną zmniejszenia się liczby osób wyjeżdżających na wypoczynek w 1985 r. w stosunku do 1983 r. Poprzestanie na tym wniosku byłoby jednak dużym uproszczeniem, ponieważ przyczyny rezygnacji z wypoczynku mogą być różnorodne i w ich wnikliwej analizie tkwi szansa na uzyskanie bardziej szczegółowych informacji. Podawane najczęściej przyczyny rezygnacji z wyjazdów przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Przyczyny niewyjeżdżania na wypoczynek urlopowo-wakacyjny w latach 1983 i 1985

Przyczyny niewyjeżdżania	Struktura odpowiedzi /w %/ w latach:		Liczba gospodarstw osób nie wyjeżdż. = 100%
	1983	1985	
Nie mogłem pozwolić sobie na wyjazd ze względów finansowych	29,4	34,5	45,2
Nie mogłem zostawić domu bez opieki	14,4	18,9	24,0
Nie mogłem zostawić gospodarstwa rolnego bez nadzoru	18,3	13,6	17,5
Nie lubię wyjeżdżać z domu	4,6	3,1	4,1
Wykonywałem prace domowo-remontowe	11,5	9,7	12,5
Nie miałem w tym roku urlopu	5,4	3,2	4,4
W czasie urlopu podjąłem dodatkową pracę zarobkową	4,2	4,2	5,7
Nie otrzymałem skierowania na wczasy	3,5	4,7	5,9
Nie miał mi kto zorganizować wypoczynku	2,1	2,3	3,2
Inne	6,6	5,8	1,4
Ogółem	100,0	100,0	

Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka 85".

Z danych zawartych w tabeli 4 wynika niezbicie, że ograniczony fundusz nabywczy jest podstawową przyczyną niewyjeżdżania na wypoczynek /34,5% wszystkich odpowiedzi/. W porównaniu z 1983 r. sytuacja się nie zmieniła, przy czym odsetek osób podających trudności finansowe jako główny powód pozostawania w domu wzrósł o 17%.

Respondenci nie wyjeżdżający mogli podać jeden lub kilka powodów rezygnacji z wypoczynku poza miejscem zamieszkania. Gdy za podstawę obliczeń przyjęto liczbę osób, które nie wyjechały, otrzymano interesujące wyniki. Prawie połowa /45,2%/ respondentów podała względy finansowe jako jedyną lub jedną z kilku przyczyn niewyjeżdżania na wypoczynek. Jeżeli zestawimy najczęściej występujące przyczyny rezygnacji z wyjazdów w latach 1978-1985, okaże się, że częstotliwość ich występowania nie jest regularna i zachodzą dość znaczne zmiany.

Tabela 5

Najczęstsze przyczyny rezygnacji z wyjazdów na wypoczynek urlopowo-wakacyjny w latach 1978-1985 /w %/

Wyszczególnienie	1978	1979	1982	1983	1985
Względy finansowe	19	23	32	29	34
Opieka nad domem	36	33	30	14	19
Brak ochoty, potrzeby	13	11	16	5	3
Prace remontowe, porządki	19	20	14	12	10
Nadzorowanie gosp. rolnego	-	-	20	18	14

Źródło: "Wypoczynek urlopowy" /materiały z plenum GKT w dniu 25.11.1982 r./ Warszawa 1983; S. Bosiacki: Wypoczynek urlopowy mieszkańców Polski w roku 1983, Instytut Turystyki, Poznań 1983 /masz./; obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85".

Analiza informacji przytoczonych w tabeli 5 pokazuje, że zarysowują się dwa wyraźne przedziały, z których pierwszy obejmuje lata 1978-1979, drugi zaś 1982-1985. Przedziały te różnią się rozkładem przyczyn niewyjeżdżania na wypoczynek, na który wyraźny wpływ wywarła sytuacja społeczno-gospodarcza w badanych

okresach. Regularnie wzrastające płace w latach siedemdziesiątych przy mniej proporcjonalnym wzroście cen artykułów konsumpcyjnych powodowały, że względy finansowe nie były dominującą przyczyną rezygnacji z wypoczynku. W stosunku do lat osiemdziesiątych występował natomiast dość wysoki odsetek tych osób, które ze względu na brak wykształconej potrzeby wypoczynku spędzały urlopy w miejscu zamieszkania. Może to świadczyć o wzrastającym zapotrzebowaniu na wyjazdy urlopowo-wakacyjne. Wyniki badań potwierdzają, że obecnie coraz rzadziej spotyka się rodziny, w których potrzeby turystyczne nie są w ogóle dostrzegane. Według badań w 1983 r. tylko 5% respondentów nie chciało wyjeżdżać w okresie urlopu; odsetek ten zmalał jeszcze w 1985 r. do 3%.

Zmiana sytuacji gospodarczej kraju na początku lat osiemdziesiątych spowodowała powstanie znacznych różnic pod względem częstotliwości występowania poszczególnych przyczyn niewyjeżdżania w stosunku do poprzedzającego okresu. Trudności finansowe stały się głównym powodem passywności turystycznej. Na decyzję o rezygnacji z wypoczynku wpłynęły nie tylko zwiększające się koszty samego wyjazdu urlopowo-wakacyjnego, lecz również zmiany w relacjach cenowo-podażowych na rynku. Pełniejszą ilustracją zaistniałych tendencji będzie przedstawienie dynamiki tych zmian /tab. 6/.

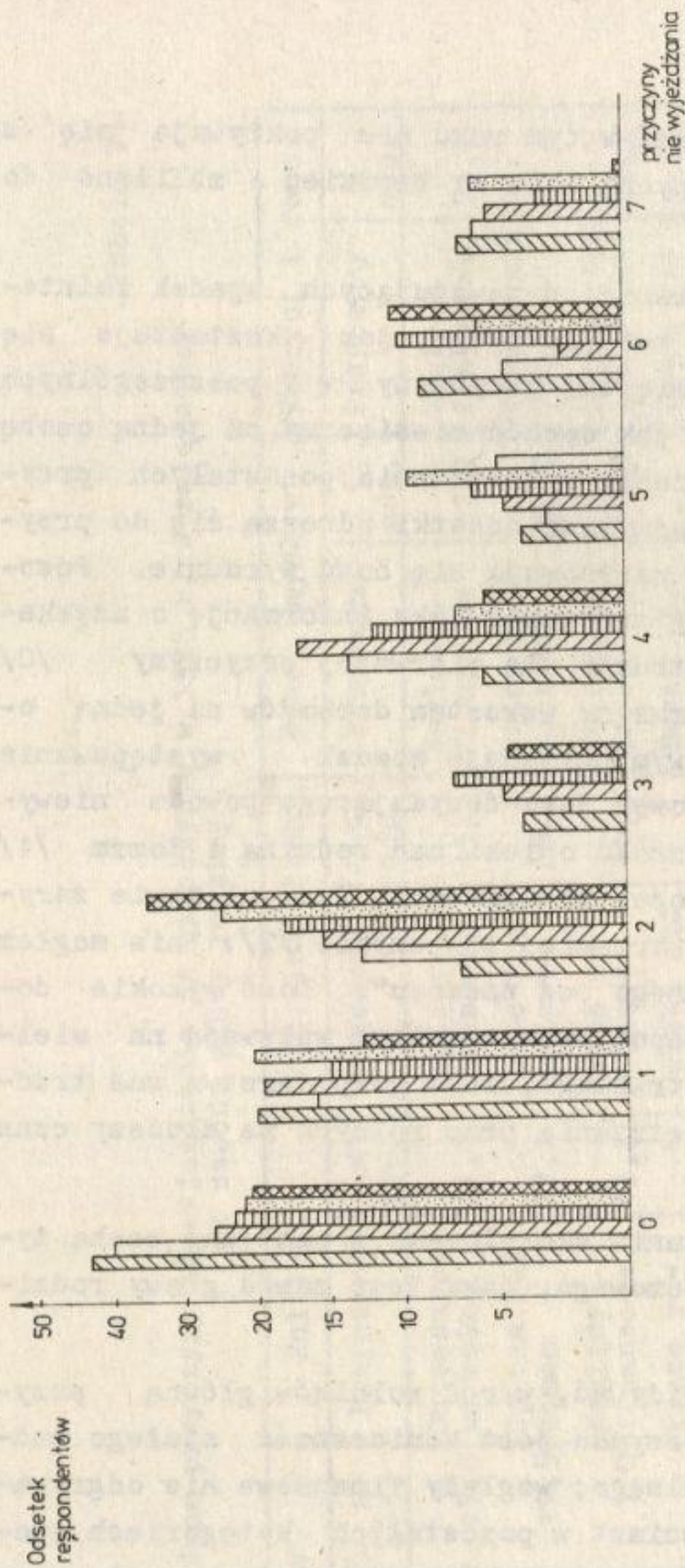
Tabela 6

Przyczyny rezygnacji z wyjazdów na wypoczynek
w latach 1979-85 w stosunku do 1978 r. /w %/

Przyczyny	L a t a				
	1978	1979	1982	1983	1985
Względy finansowe	100	121	168	153	179
Brak potrzeby	100	85	123	38	23

Źródło jak w tabeli 5.

Rok 1982 należy uznać za okres, kiedy zdeorientowany w sytuacji rynkowej konsument podejmował często decyzje niera-

RYS. 2 GŁÓWNE PRZYZCZYNY NIE WYJEŻDŻANIA NA WYPOCZYNEK W ZALEŻNOŚCI OD DOCHODÓW NA 1 OSOBĘ W GOSPODARSTWIE DOMOWYM.

objaśnienia:

grupy dochodowe

- do 5000,- zł
- 5001 - 8000,- zł
- 8001 - 10000,- zł
- 10001 - 14000,- zł
- 14001 - 18000,- zł
- powyżej 18001,- zł

przyczyny nie wyjeżdżania

- 0 - nie mogłem pozwolić sobie na wyjazd ze względów finansowych
- 1 - nie mogłem zostawić domu bez opieki
- 2 - nie mogłem zostawić gospodarstwa rolnego bez nadzoru
- 3 - nie lubię wyjeżdżać z domu
- 4 - wykonywałem prace remontowe
- 5 - nie miałem w tym roku urlopu
- 6 - w czasie urlopu podjąłem pracę zarobkową
- 7 - nie miał mi kto zorganizować urlopu

Źródło: Jak w rys.1

cjonalne, toteż wyniki badań w tym roku nie pokrywają się z wielkościami z lat następnych, lecz są bardziej zbliżone do danych z lat 1978-79.

Omawiając problem ograniczeń powodujących spadek zainteresowania wyjazdami warto zwrócić uwagę, jak kształtuje się częstotliwość pojawiania się tej przyczyny w poszczególnych grupach dochodowych oraz jak dochód miesięczny na jedną osobę w rodzinie wpływa na natężenie występowania pozostałych przyczyn /rys. 2/. Ponieważ najwyższe odsetki odnoszą się do przyczyn od 0 do 2, tendencje zarysowują się dość wyraźnie. Pozostałą część wykresu należy traktować jako informację o uzyskanych wynikach badań. Ilustracja dla pierwszej przyczyny /0/ dowodzi raz jeszcze, że wraz ze wzrostem dochodów na jedną osobę w gospodarstwie domowym następuje spadek występowania przyczyny "względy finansowe" jako decydującego powodu niewyjeżdżania. Z kolei konieczność opieki nad rodziną i domem /1/ jest niezależna od możliwości finansowych. Dość ciekawie zarysowuje się tendencja przy trzeciej przyczynie /2/: "nie mogłem zostawić gospodarstwa rolnego bez nadzoru". Dość wysokie dochody na jedną osobę w gospodarstwie rolnym wpływają na wielkość posiadanego majątku trwałego, duże gospodarstwa zaś trudno zostawić w okresie spiętrzenia prac rolnych na dłuższy czas bez nadzoru.

Przyczyny niewyjeżdżania skorelowano z następną cechą typologiczną gospodarstwa domowego, jaką jest zawód głowy rodziny /tab. 7/.

Jak można było przewidywać, wśród rolników główną przyczyną z rezygnacji z wypoczynku jest konieczność stałego nadzorowania gospodarstwa rolnego; względy finansowe nie odgrywają tu większej roli. Natomiast w pozostałych kategoriach społeczno-zawodowych wysuwają się one zdecydowanie na pierwsze miejsce i kształtują się na podobnym poziomie. Wzrost kwalifikacji zawodowych nie wpływa więc na zmniejszenie się ważności tej przyczyny przy podejmowaniu decyzji o wyjeździe.

Tabela 7

Główne przyczyny niewyjeżdżania na wypoczynek w 1985 r. w zależności od zawodu głowy rodziny

Robotnicy	Rolnicy		Prac. inż.-techn.		Prac. umysłowi		Emeryci i renc.	
	Przyczyny	% odp.	Przyczyny	% odp.	Przyczyny	% odp.	Przyczyny	% odp.
Względy finansowe	Gospodars- two rolne	47,0	Względy finansowe	45,5	Względy finansowe	42,7	Względy finansowe	36,6
Opieka nad domem	Opieka nad domem	19,5	Prace re-montowe	16,4	Prace re-montowe	16,0	Opieka nad domem	24,4
Gospodars- two rolne	Względy finansowe	7,0	Praca za-robkowa	10,9	Opieka nad domem	13,3	Gospodars- two rolne	12,2
Prace re-montowe	Prace re-montowe	6,5	Opieka nad domem	9,1	Brak urlo-pu	5,3	Prace re-montowe	2,4
Inne	Inne	11,8	Brak urlo-pu	7,3	Brak skie-rowania	6,7	Inne	24,4

Obliczenia własne autorów na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

Badania nie wykazały również żadnych zależności między wykształceniem oraz liczbą osób w gospodarstwie domowym a podanymi w ankiecie przyczynami niewyjeżdżania.

1.1.3. Formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego

Badanie form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego pozwoliło dokonać prawie pełnej analizy struktury wyjazdów; jej celem było określenie form wypoczynku ludności w 1985 r. Jest to informacja szczególnie istotna i przydatna dla usługodawców. Rozpoznanie struktury spożycia turystycznego, którego częścią jest wypoczynek urlopowo-wakacyjny, jest konieczne przy planowaniu następnego sezonu turystycznego.

Przeprowadzone badania wykazały, że największą popularnością cieszył się wypoczynek w sezonie letnim /82,8% ogólnej liczby wyjazdów/; pozostałe 17,2% to wyjazdy w innych porach roku. Prawidłowość tę potwierdza również średni czas pobytu, który dla miesięcy wiosenno-letnich wynosił 17,4 dnia, natomiast w pozostałych porach roku turyści wyjeżdżali poza miejsce zamieszkania na 12,4 dnia. Przyjmując jako przeciętny wymiar urlopu pracowników zakładów i instytucji państwowych 26 dni oraz mając na względzie, że pobyt na standardowych wczasach trwa 14 dni, można stwierdzić, że pracownicy mogą wykupić dwutygodniowe skierowania w zasadzie tylko raz w roku. Pozostałe dni wolne od pracy mogą spędzić korzystając z innych form wypoczynku. Fakt, że większość ośrodków zakładowych nie funkcjonuje w systemie całorocznym i że wakacje szkolne są w lipcu i sierpniu, sprawia, iż największe jest zainteresowanie wypoczynkiem w sezonie letnim. Preferowanie wypoczynku letniego uzasadniają również względy finansowe. Wyjazd w okresie zimowym, najczęściej w góry, wiąże się bowiem nie tylko z kosztami usług noclegowych i żywieniowych, lecz przede wszystkim z zakupem lub wypożyczeniem sprzętu turystycznego.

Przy analizie rozkładu przestrzennego wyjazdów, to jest miejscowości, w których turyści spędzają najchętniej urlop, wyłania się pewien porządek regionów najbardziej obciążonych tu-

rystycznie. Najczęściej odwiedzane ośrodki wakacyjno-urlopowe to kolejno: Trójmiasto, Półwysep Helski, Kołobrzeg, Krynica Morska, Jeziora Mazurskie, Łeba, Mielno, Mrzeżyno oraz Zakopane. W pozostałych porach roku turyści jeżdżą najchętniej również do Zakopanego, poza tym do Krynicy Górskiej i Szklarskiej Poręby.

Struktura rynku dóbr i usług turystycznych w naszym kraju nie sprzyja swobodnej decyzji konsumenta co do wyboru formy i miejsca wypoczynku urlopowo-wakacyjnego. Powoduje to, że prawie 80% ogólnego zapotrzebowania na usługi turystyczne pokrywają zakładowe ośrodki wczasowe, których łatwa dostępność, niższa w porównaniu z innymi usługodawcami cena skierowania oraz możliwość szybkiego zrefundowania wyjazdu czynią tę formę tak popularną. Oferta biur podróży, oprócz wycieczek i wczasów zagranicznych, jest nieciekawa. Ogranicza się najczęściej do zapewnienia noclegów i wyżywienia, bez żadnych dodatkowych atrakcji podczas pobytu w miejscu wypoczynku. Turyści korzystający z ośrodków zakładowych mogą jednak liczyć na wypożyczalnie sprzętu turystyczno-sportowego, które choć niejednakowo wyposażone, funkcjonują prawie we wszystkich obiektach.

Zasygnalizowaną wyżej prawidłowość potwierdzają wyniki badań, mające na celu określenie form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego, a więc według przyjętych założeń wyjazdów na co najmniej siedem dni.

Respondenci wyjeżdżający na urlop lub wakacje w 1985 r. wybierali następujące formy wypoczynku:

- zakładowe ośrodki wczasowe /21,7% ogółu wyjazdów w 1985 r./
- wyjazdy do rodziny na wsi /16,8%/
- wyjazdy do rodziny w mieście /8,8%/
- wędrowne, stałe obozy turystyczne organizowane przez zakłady pracy /7,3%/
- wczasy we własnym namiocie lub przyczepie campingowej /5,3%/
- w ośrodkach FWP /4,9%/

- wczasy w kwaterze prywatnej wynajętej samodzielnie /4,5%/
- podróże samochodem po kraju /4,3%/.

Wymienione formy można podzielić na dwie grupy:

- wyjazdy organizowane za pośrednictwem zakładów pracy,
- wyjazdy organizowane samodzielnie przez samych respondentów.

Z pośrednictwa zakładów pracy przy organizowaniu wypoczynku skorzystało w 1985 r. 43,1% ogółu wyjeżdżających. 56,9% badanych osób zorganizowało sobie wypoczynek bez niczyjego pośrednictwa. W stosunku do 1983 r. sytuacja zmieniła się nieco, proporcja wynosiła bowiem wtedy 1 : 1, natomiast w 1985 r. wynosiła 1 : 1,3 na korzyść wyjazdów organizowanych bez niczyjego pośrednictwa.

Dość znaczny odsetek turystów wyjeżdżających w czasie urlopu do rodziny na wsi tłumaczyć można przede wszystkim niskimi kosztami pobytu; poza tym istnieje wtedy swoboda wyboru terminu wyjazdu i czasu trwania wypoczynku.

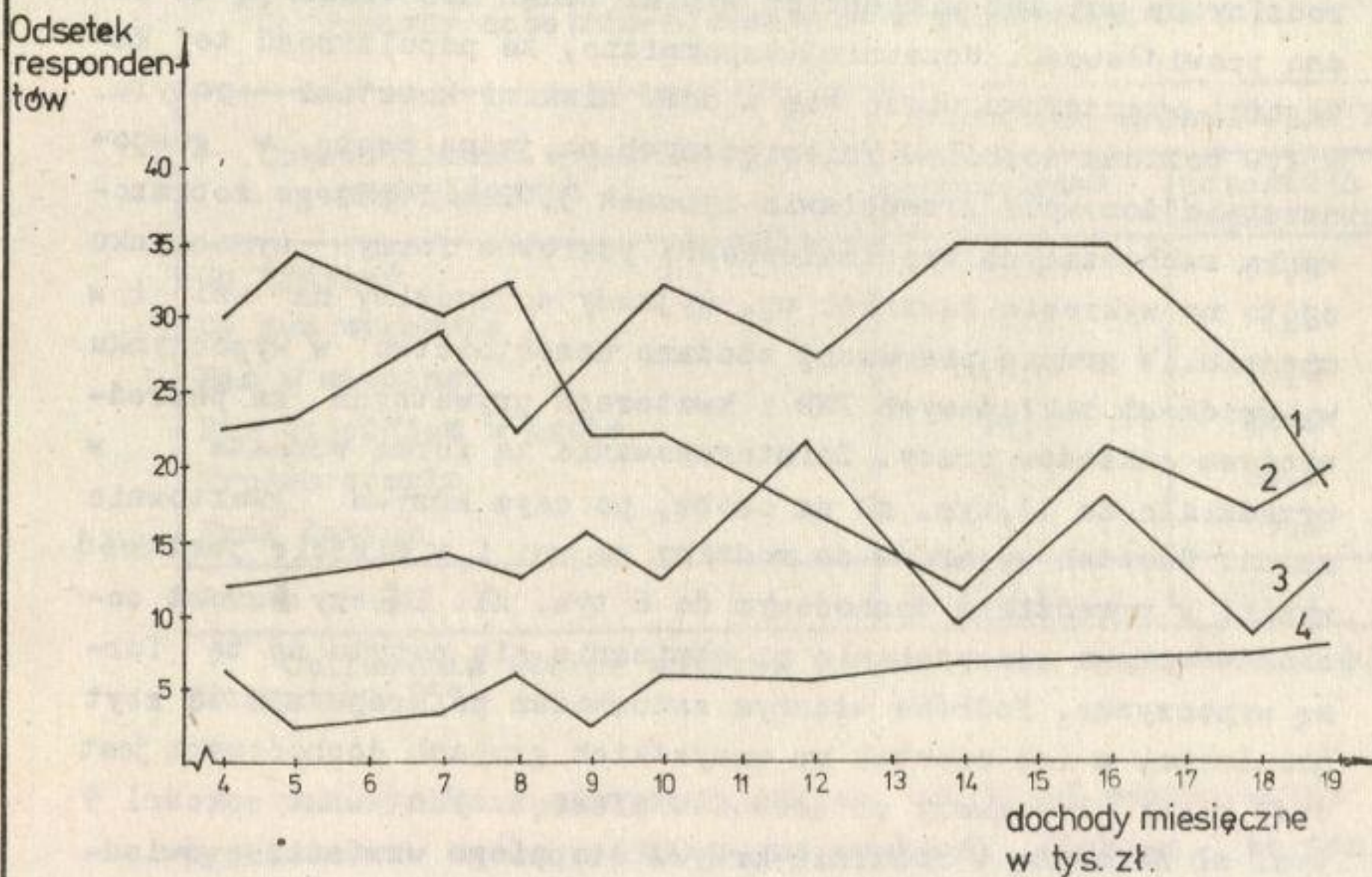
Przeprowadzone badania wykazały, że na wybór form wyjazdu urlopowo-wakacyjnego wywiera także wpływ wiek /tab. 8/.

Tabela 8

Formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w 1985 r.
w zależności od wieku wyjeżdżających

Wyszczególnienie	do 19 lat	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 49	50 - 59	60 i więcej
Wczasy w ośrodkach zakładowych	7,2	12,3	23,3	16,1	15,4	18,2	38,5	31,2
Obozy młodzieżowe	9,9	4,8	4,8	2,6	2,6	2,3	1,8	0,8
Wyjazdy do rodziny na wsi	12,9	12,3	13,1	19,8	16,2	20,3	17,3	18,8
Wyjazdy do rodziny w mieście	8,8	8,8	11,0	5,7	10,4	6,7	3,8	25,0
Wczasy we własnym namiocie	17,5	15,8	5,5	6,8	7,3	4,9	-	-
Inne	43,8	46,0	40,3	49,0	48,1	47,2	38,6	24,2
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Obliczenia własne autorów na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

RYS. 3 Formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w zależności od dochodów miesięcznych na 1 osobę w gospodarstwie domowym

- 1- wyjazdy organizowane przez zakład pracy w ośrodkach zakładowych FWP i kwaterach prywatnych.
- 2- wyjazdy do rodziny, znajomych na wsi i w mieście.
- 3- wyjazdy organizowane samodzielnie, wczasy w namiocie, kwaterze prywatnej, domku letniskowym.
- 4- podróże własnym samochodem po kraju

Źródło: Jak w rys. 1 i 2

Osoby liczące do 24 lat preferują wczasy we własnym namiocie lub przyczepie campingowej. Zainteresowanie tą formą wypoczynku maleje wraz z wiekiem. Przeciwna zaś tendencja cechuje wyjazdy do ośrodków zakładowych. W grupie "wyjazdy do rodziny na wsi lub w mieście" wyniki badań nie wskazują na żadną prawidłowość. Wcześniej wspomniano, że popularność tej kategorii wypoczynku wiąże się z dość niskimi kosztami pobytu. Wpływ poziomu dochodów /miesięcznych na jedną osobę w gospodarstwie domowym/ przedstawia rysunek 3. Dla lepszego zobrazowania zachodzących współzależności pokrewne formy wypoczynku ujęto na wykresie łącznie, np. wyjazdy do rodziny na wsi i w mieście. W grupie pierwszej zbadano uczestnictwo w wypoczynku w ośrodkach zakładowych FWP i kwaterach prywatnych za pośrednictwem zakładów pracy. Zainteresowanie tą formą wzrasta w przedziale do 16 tys. zł na osobę, po czym krzywa gwałtownie spada. Odsetek wyjazdów do rodziny na wsi i w mieście jest dość wysoki w przedziale dochodowym do 8 tys. zł. Dalszy wzrost dochodów wpływa zdecydowanie na obniżenie się popytu na tę formę wypoczynku. Podróże własnym samochodem po kraju nie są zbyt popularne, a ich odsetek we wszystkich grupach dochodowych jest dość niski. Począwszy od dochodów miesięcznych w wysokości 9 tys. zł na osobę w rodzinie krzywa stopniowo wzrasta, co świadczy o wzroście zainteresowania tą formą wypoczynku. Zbyt duże obciążenie bazy noclegowej w sezonie letnim, a więc brak gwarancji otrzymania noclegu bez uprzedniej rezerwacji jest z pewnością powodem, dla którego posiadacze samochodów rezygnują z tego typu wyjazdu.

1.2. Wyjazdy sobotnio-niedzielne

Coraz popularniejszą formą wypoczynku po pięciodniowym tygodniu pracy są wyjazdy sobotnio-niedzielne, których zorganizowanie wymaga dużej inwencji. Oferty biur podróży i zakładów pracy są w tym zakresie raczej skromne, stąd kategoria ta należy zdecydowanie do form organizowanych przez uczestników indywidualnie, bez niczyjego pośrednictwa.

Częstotliwość wyjazdów sobotnio-niedzielnych jest różna; nasilają się podczas sezonu letniego, w pozostałych zaś porach roku zainteresowanie tą formą wypoczynku maleje.

Tabela 9

Wyjazdy sobotnio-niedzielne w zależności od pór roku

Częstotliwość wyjazdów weekendowych	Struktura wyjazdów /w %/	
	sezon letni	pozostała część roku
Co tydzień	11,6	1,9
Co dwa tygodnie	11,2	4,6
Raz w miesiącu	15,0	15,0
Nie wyjeżdżam w ogóle	39,4	44,8
Trudno ocenić	19,3	28,5
Brak danych	3,5	5,2
Razem	100,0	100,0

Obliczenia własne autorów na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

Jak wynika z zebranych danych, aż 39,4% respondentów nie wyjeżdżało w ogóle w 1985 r. na weekendy. Ciekawe, że ten odsetek dla pozostałych okresów roku jest niewiele wyższy /44,8%/. Znaczy to, że popyt na ten rodzaj wyjazdów rozkłada się na cały rok dość równomiernie, zmienia się jedynie ich częstotliwość.

Znaczne różnice pod względem wyjazdów weekendowych występują między mieszkańcami miast i wsi. Aktywność mieszkańców miast jest w tym zakresie o wiele wyższa /tab. 10/. Dla większości mieszkańców wsi soboty i niedziele są dniami pracy w gospodarstwie rolnym. Jest to jedna z przyczyn niższej aktywności wiejskich gospodarstw domowych w stosunku do gospodarstw miejskich. Inna znów to niski stopień zainteresowania wyjazdami do miast w dni wolne od pracy z powodu nie funkcjonującej w te dni sieci handlowej.

Tabela 10

Wyjazdy sobotnio-niedzielne w zależności
od miejsca zamieszkania

Sezon letni	Odsetek uczestni- czących w wyjazdach weekendowych		Pozost. pory roku	Odsetek uczestni- czących w wyjazdach weekendowych	
	miasto	wieś		miasto	wieś
Tak	61,7	46,3	Tak	52,1	42,6
Nie	34,9	50,4	Nie	30,2	53,1
Brak da- nych	3,4	3,3	Brak da- nych	17,7	4,3

Obliczenia własne autorów na podstawie wyników ankiety
"Turystyka 85"

Dla mieszkańców miast motywem wyjeżdżania są najczęściej atrakcje typu: wypoczynek poza ośrodkami przemysłowymi, woda i las.

Dalsza analiza potwierdziła, że wśród rolników relatywnie niska jest popularność wyjazdów sobotnio-niedzielnym zarówno latem /55,3% nie wyjechało/, jak i w pozostałych okresach roku /60,9%/. Małą aktywność wykazywały poza tym następujące gospodarstwa domowe:

- emerytów i rencistów /57,8% nie wyjeżdżało na sobotę i niedzielę/
- robotników niewykwalifikowanych /48,0%/
- robotników wykwalifikowanych /41,9%/.

Natomiast najwyższy wskaźnik uczestnictwa w wyjazdach weekendowych odnotowano w 1985 r. wśród rodzin: pracowników inżynieryjno-technicznych /69,3% wyjeżdżających na weekend/, uczniów i studentów /68,6%/, rzemieślników /67,6%/, nauczycieli /66,4%/.

Ciekawe informacje uzyskano korelując formy wypoczynku weekendowego z wykształceniem respondentów. Otóż okazało się, że wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia głowy rodziny liczba i częstotliwość wyjazdów weekendowych wzrasta. Tak więc w po-

szczególnych kategoriach wykształcenia rejestrowano w 1985 r. następujący odsetek gospodarstw domowych uczestniczących w omawianej formie turystycznego wypoczynku:

- podstawowe - 39,4%
- zasadnicze zawodowe - 52,8%
- średnie - 60,4%
- wyższe - 66,9%.

Brak zainteresowania wypoczynkiem poza miejscem zamieszkania w dni wolne od pracy w przypadku osób z wykształceniem podstawowym może znaleźć wytłumaczenie w sferze socjologicznej. Brak inicjatywy, nie uświadomiona potrzeba zmiany formy wypoczynku oraz standardowy model spędzania tych dni, w którym najważniejszą rolę odgrywa telewizja, wpływają na tak niski wskaźnik aktywności weekendowej omawianej grupy gospodarstw.

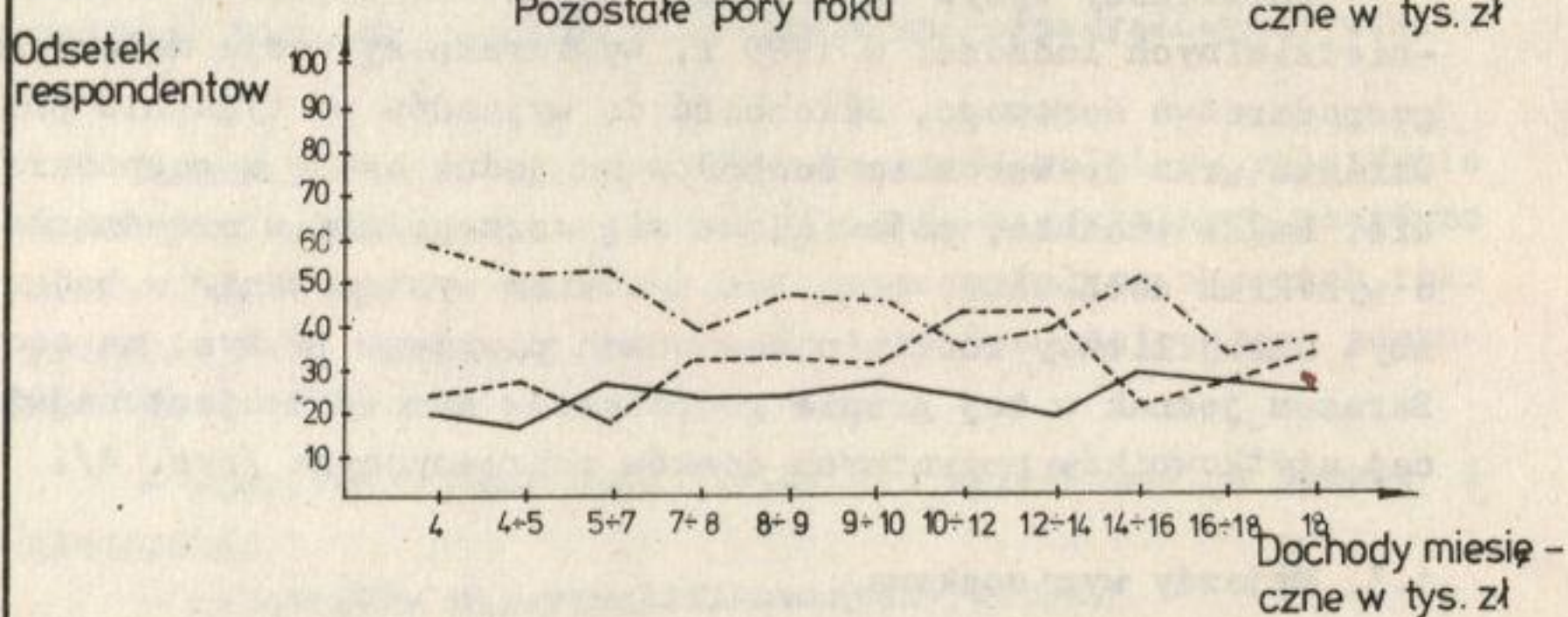
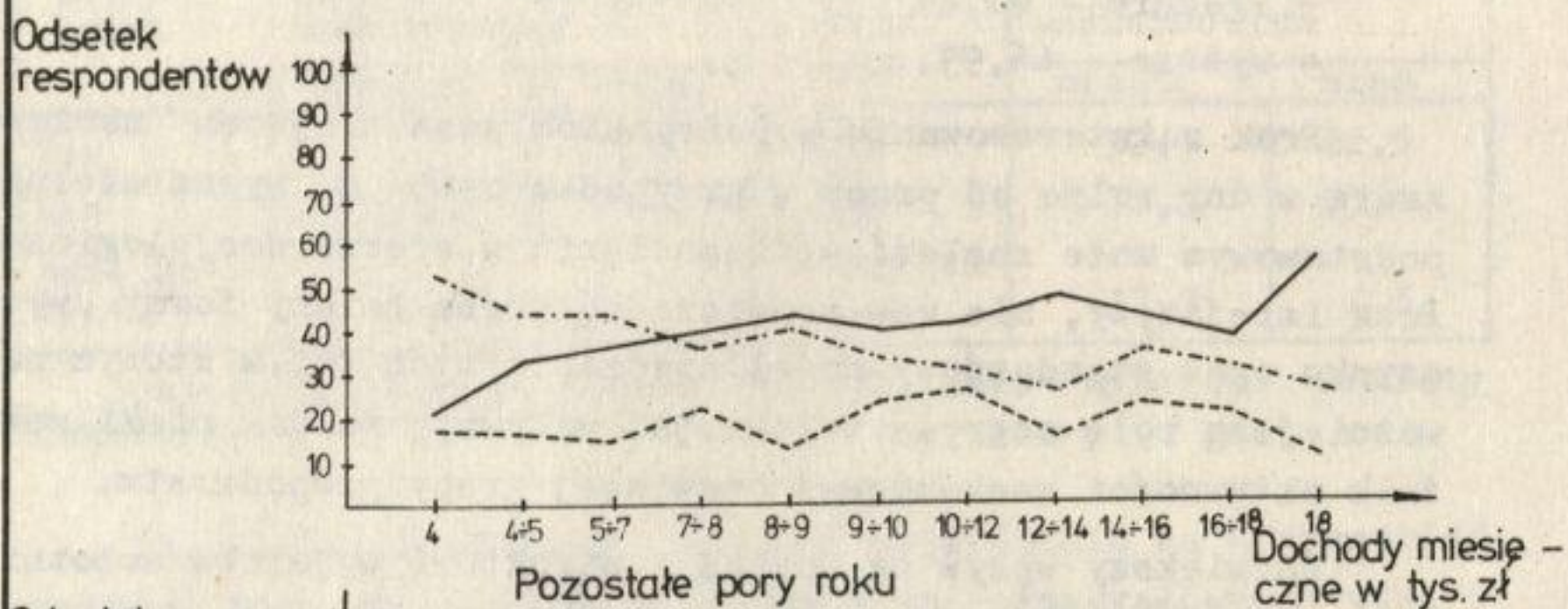
Największy wpływ na poziom i strukturę wyjazdów sobotnio-niedzielnych ludności w 1985 r. wywierała sytuacja materialna gospodarstwa domowego. Skłonność do wyjazdów po tygodniu pracy wzrasta wraz ze wzrostem dochodów na jedną osobę w gospodarstwie. Nagłe wahania, pojawiające się szczególnie w przedziałach o wysokich dochodach, mogą być skutkiem występowania w badaniu zbyt małej liczby rodzin o dochodach powyżej 14 tys. na osobę. Zarazem jednak w tej grupie gospodarstw domowych jest najwięcej użytkowników prywatnych domków rekreacyjnych /rys. 4/.

1.3. Wyjazdy wycieczkowe

Badanie tej formy wyjazdu wypoczynkowego jest niezwykle trudne, co potwierdzają wyniki, których większość nie wykazuje żadnych prawidłowości, a wyliczone korelacje nie dostarczają wyczerpujących informacji na temat czynników wpływających na strukturę ruchu wycieczkowego w 1985 r. Chcąc w miarę obiektywnie scharakteryzować przyczyny niewystępowania żadnych współzależności należy rozróżnić krajowy i zagraniczny ruch wycieczkowy.

Pytanie zawarte w kwestionariuszu miało na celu uzyskanie informacji o wycieczkach krajowych. Odbiorcami oferty krajowej

Sezon letni

RYS.4 Wyjazdy sobotnio-niedzielne w zależności od dochodów miesięcznych na 1 osobę w gospodarstwie domowym.

- Wyjazdy co najmniej raz w miesiącu
- Trudno ocenić
- .- Nie wyjeżdżam w ogóle

Źródło: Jak w rys. 1, 2, 3

są najczęściej zakłady pracy; dysponując odpowiednim funduszem socjalnym, pozwalającym na częściowe zrefundowanie kosztów wyjazdu, zachęcają swoich pracowników do brania udziału w wycieczkach. Jak wykazały badania z 1983 i 1985 r., zainteresowanie wycieczkami krajowymi jest niewielkie. Mimo relatywnie niskich cen, popyt na nie wzrasta jedynie pod warunkiem istotnego dofinansowania ze strony zakładu pracy. Tylko bardzo niskie koszty czynią tę formę wypoczynku atrakcyjną. Dlatego też wyniki badań nad wpływem wysokości dochodów w rodzinie na wielkość udziału w ruchu wycieczkowym nie wykazały żadnych prawidłowości.

Spośród badanych grup społeczno-zawodowych jedynie nauczycieli oraz uczniów i studentów charakteryzuje wysoki wskaźnik uczestnictwa w wycieczkach, który wynosi dla uczniów i studentów 64,7%, dla nauczycieli zaś 61,5% przy średniej dla pozostałych grup wynoszącej 37,7%. Wycieczki szkolne należą do rocznego programu dydaktycznego i są obowiązkowe, stąd tak duży wskaźnik uczestnictwa tych grup respondentów.

Badając udział w wycieczkach według grup wiekowych stwierdzono, że jedynie dwie spośród nich charakteryzuje wysoki wskaźnik uczestnictwa: w grupie wieku do 18 lat na wycieczkę wyjechało 64,1% osób, a w przedziale 60-64 lat 62,5%. Jest to w pełni zrozumiałe, jeśli się weźmie pod uwagę, że pierwszej grupy wiekowej dotyczy udział we wspomnianych już obowiązkowych wycieczkach szkolnych, w drugiej zaś są to z reguły wyjazdy organizowane dla emerytów i rencistów przez zakład pracy.

Ośrodki miejskie, które są zarazem centrami kulturalnymi mającymi takie atrakcje jak teatry, muzea, wystawy, stają się często celem krótkookresowych wyjazdów mieszkańców wsi. Organizatorami wycieczek do miast są zwłaszcza koła gospodyń wiejskich /KGW/, Związek Młodzieży Wiejskiej, PGR i inne. Jedno lub dwudniowe wycieczki są dla rolników najodpowiedniejsze, gdyż niemożność pozostawienia gospodarstwa rolnego na dłuższy czas bez nadzoru jest zasadniczym czynnikiem ograniczającym popyt na usługi turystyczne. Stąd znacznie wyższy odsetek mieszkań-

Tabela 11

Wyjazdy wycieczkowe w 1985 r. w zależności od
miejsca zamieszkania /w %/

Uczestnictwo w wycieczkach	Miasto	Wieś
Wyjeżdżający	38,6	53,6
Nie wyjeżdżający	56,4	44,4
Brak danych	5,0	2,0
Razem	100,0	100,0

Obliczenia własne autorów na podstawie wyników ankiety
"Turystyka 85"

ców wsi wyjeżdżających na wycieczki w porównaniu z ludnością
miejską, która dysponuje większą skalą możliwości.

R o z d z i a ł 2

POZIOM I STRUKTURA WYDATKÓW LUDNOŚCI ZWIĄZANYCH Z WYJAZDAMI WYPOCZYNKOWYMI W 1985 R.

Badając związki zachodzące między uczestnictwem ludności w turystyce i ponoszonymi przez nią na ten cel wydatkami należy podkreślić, że łańcuch zależności jest dość złożony. Turystyka z jednej strony występuje jako skutek osiągnięcia określonego poziomu i struktury spożycia, z drugiej zaś sama bardzo wyraźnie wpływa na poziom i strukturę wydatków konsumpcyjnych ludności¹.

Obydwa te aspekty muszą być uwzględnione w badaniach dotyczących stopnia aktywności turystycznej danego społeczeństwa i osiągniętego poziomu spożycia dóbr i usług turystycznych. Operowanie bowiem samymi wskaźnikami uczestnictwa w poszczególnych formach turystyki nie pozwala jeszcze na określenie jej miejsca i znaczenia w modelu konsumpcji.

Dlatego też w omawianych badaniach ankietowych "Turystyka 85" uwzględniono stosunkowo obszernie problematykę wydatków turystycznych gospodarstw domowych.

Uzyskane w ten sposób informacje posłużyły do przedstawienia syntetycznej wizji aktualnego poziomu konsumpcji turystycznej w naszym kraju. Należy zaznaczyć, że przyjęcie metody ankietowej jako sposobu gromadzenia informacji spowodowało automatycznie uzyskanie niezbyt precyzyjnych danych o poziomie wydatków ludności na turystykę. Jest to efekt zawodności pamięci ludzkiej, respondenci bowiem odpowiadali na pytania ankiety po upływie pewnego czasu od powrotu z podróży. Mimo tego mankamentu pod względem zakresu treściowego zebrane dane są wielokroć bogatsze od oficjalnych danych statystycznych GUS

1. Pisze o tym m.in. R. Łazarek: *Ekonomika i organizacja turystyki*. Warszawa 1972, s. 128 i nast.

/np. wyników badań budżetów rodzinnych/.

Zdając sobie zatem w pełni sprawę z konieczności ostrożnego interpretowania uzyskanych danych empirycznych² można przyjąć, że pozwoliły one uchwycić wiele prawidłowości w sferze spożycia turystycznego, niemożliwych do stwierdzenia na podstawie innych źródeł statystycznych.

Wyniki dotychczasowych badań wydatków turystycznych wskazują jednoznacznie, że w ich rocznej wielkości globalnej największy udział - sięgający 65-70% - mają wydatki urlopowo-wakacyjne, pozostała zaś część to nakłady finansowe na uczestnictwo w wycieczkach kilkudniowych i wypoczynku sobotnio-niedzielnym³. W związku z tym niniejsze rozważania dotyczyć będą przede wszystkim poziomu wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych w 1985 r., natomiast w końcowej części tego rozdziału zostanie przedstawiona wysokość ogólnych rocznych wydatków turystycznych tychże gospodarstw.

Przeciętną wysokość wydatków ponoszonych przez gospodarstwa domowe w 1985 r. w związku z wyjazdami urlopowo-wakacyjnymi obrazuje tabela 12. W porównaniu z 1983 rokiem wydatki urlopowo-wakacyjne statystycznego gospodarstwa domowego były w 1985 r. wyższe o 7198 zł w przeliczeniu na jedno gospodarstwo i o 1320 zł w przeliczeniu na jedną osobę. W gospodarstwach, których członkowie wyjeżdżali na urlop i wakacje, analogiczny przyrost wydatków wyniósł 8959 i 1020 zł.⁴ Jak z tego wynika, bezwzględny przyrost wydatków na urlop lub wakacje w okresie zaledwie dwóch lat był znaczny, w granicach 50% na gospodarstwo domowe i 20-34% na osobę.

2. Badania wydatków turystycznych ludności są bardzo trudnym problemem, gdyż dotyczą wyjątkowo niejednorodnej zbiorowości. Obliczenia statystyczne z danych empirycznych wskazują na przykład, że współczynniki zmienności /U/ dla wydatków turystycznych kształtowały się w przedziale 50-60%.

3. Por. S. Bosiacki: Badanie budżetu rodziny w aspekcie możliwości zaspokajania zapotrzebowania na usługi turystyczne. Instytut Turystyki Poznań 1984, masz., s. 65.

4. Jw.

Tabela 12

Przeciętne roczne wydatki urlopowo-wakacyjne gospodarstw domowych w 1985 r. w cenach bieżących

Wyszczególnienie	Wydatki w zł	
	na gospodarstwo	na osobę
Ogółem w badanych gospodarstwach domowych	19739	5170
W gospodarstwach, których członkowie wyjeżdżali na urlop i wakacje /na ponad 7 dni/	27023	7154

Obliczenia własne autorów na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

Błędem byłoby jednak przyjmować przytoczone dane za podstawę do formułowania optymistycznych wniosków o sytuacji w sferze konsumpcji turystycznej ludności. Ten bezwzględny przyrost wydatków nie uwzględnia bowiem dokonywanych w latach 1983-1985 systematycznych podwyżek cen większości dóbr i usług, z których korzystają turyści, nie jest zatem skorygowany wskaźnikiem wzrostu cen dla omawianego okresu.

Przyjeliśmy, że w okresie 1983-1985 ceny towarów i usług konsumpcyjnych wzrosły średnio o 32,3%⁵. Uwzględniając ten wskaźnik przeliczono poziom wydatków urlopowo-wakacyjnych w 1985 r. na ceny z 1983 r. /tab. 13/.

Przeprowadzona w tabeli 13 analiza porównawcza poziomu wydatków w latach 1985 i 1983 wskazuje, że faktyczny przyrost odnotowany w 1985 r. był minimalny, a w przypadku gospodarstw domowych turystycznie aktywnych poziom wydatków w przeliczeniu na jedną osobę był nawet niższy niż w 1983 r. Oznacza to, że mimo przeznaczania coraz większych sum na wyjazdy urlopowo-wakacyjne, faktyczne spożycie dóbr i usług związane z tymi wyjazdami kształtuje się obecnie na niższym poziomie niż w latach

5. Por. Rocznik Statystyczny 1986. Warszawa GUS 1986, tabl. 1/608/, s. 409.

Tabela 13

Roczne wydatki urlopowo-wakacyjne gospodarstw domowych w 1985 r. /w cenach stałych z 1983 r./

Wyszczególnienie	Wydatki w zł w przeliczeniu na				Wskaźnik dynamiki $\frac{1985}{1983} \times 100$	
	jedno gospodarstwo domowe		jedną osobę			
	1983	1985	1983	1985	3:2	5:4
1	2	3	4	5	6	7
Ogółem w badanych gospodarstwach	12541	14920	3850	3908	119,0	101,5
W gospodarstwach, których członkowie wyjechali na urlop lub wakacje	18064	20426	6134	5407	113,1	88,1

Obliczenia autora na podstawie danych z badań "Turystyka 85" i "Turystyka 83" oraz na podstawie wskaźników cen towarów i usług za lata 1983-85 publikowanych przez GUS.

poprzednich. Jest to zapewne bezpośredni skutek ogólnego wzrostu kosztów utrzymania statystycznej polskiej rodziny, a zwłaszcza stosunkowo wysokiego wzrostu cen usług turystycznych.

Należy podkreślić, że posługiwanie się we wszelkich analizach miarami przeciętnymi nie jest metodologicznie poprawne. Tym bardziej, jeśli analiza dotyczy tak niejednorodnego kompleksu potrzeb jak potrzeby turystyczne.

Prowadzone w naszym kraju badania wydatków urlopowo-wakacyjnych jednoznacznie potwierdzają, że są one bardzo zróżnicowane w zależności od:

- dochodów gospodarstwa domowego,
- sytuacji demograficznej i społeczno-zawodowej rodziny,
- miejsca zamieszkania,
- stopnia aktywności turystycznej gospodarstwa domowego,
- preferowanego modelu i form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego.

Oczywiście wymienione czynniki nie wyczerpują całego zestawu determinant poziomu i struktury rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych, są jednak najistotniejsze. Przyjrzymy się zatem, jak oddziaływały na wydatki urlopowo-wakacyjne gospodarstw domowych.

Nasze rozważania ze zrozumiałych względów rozpoczynamy od analizy najważniejszego czynnika: poziomu dochodów gospodarstwa domowego, który nie tylko warunkuje uczestnictwo w określonej formie turystycznego wypoczynku, lecz również decyduje o tym, jakie dobra i usługi członkowie gospodarstw domowych nabywają już podczas tego wypoczynku.

Z danych uzyskanych w badaniach "Turystyka 85" wynika, że nadal występuje ścisła zależność poziomu /a także struktury/ wydatków urlopowo-wakacyjnych rodziny od wielkości jej dochodów. W 1985 r. wydatki te kształtowały się na nieco wyższym poziomie niż w 1983 r., ale po uwzględnieniu wzrostu cen, jaki miał miejsce w tym okresie, sytuacja przedstawia się zupełnie inaczej /tab. 14/.

Z porównania poziomu wydatków w obu rozpatrywanych latach w tych samych cenach z 1983 r. widać wyraźnie, że we wszystkich grupach dochodowych gospodarstw domowych realne wydatki urlopowo-wakacyjne w 1985 r. obniżyły się w stosunku do 1983 r.

Oznacza to, że uczestnicy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w 1985 r. ze względu na znaczny wzrost cen większości dóbr i usług turystycznych musieli znacznie ograniczyć swoje potrzeby, co znalazło odzwierciedlenie w strukturze wydatków urlopowych. Wyjeżdżające rodziny najczęściej przeznaczały większość środków finansowych na zaspokojenie podstawowych potrzeb, takich jak wyżywienie, noclegi, przejazdy itp. Natomiast znacznie ograniczyły w stosunku do lat poprzednich wydatki na takie cele, jak imprezy kulturalno-rozrywkowe, zakup i wypożyczanie sprzętu sportowo-turystycznego /niższe wydatki na te artykuły spowodowało także niedostateczne zaopatrzenie rynku w sprzęt sportowo-turystyczny/, zakup czasopism, książek itp.

Tabela 14

Wydatki urlopowo-wakacyjne gospodarstw domowych
w latach 1983 i 1985 w zależności od dochodów

Grupy dochodowe gospodarstw domowych /w zł miesięcznie na osobę/	Wydatki roczne na osobę w zł /ceny bieżące/		Wydatki w 1985 r. w cenach stałych z 1983 r.	
	1985	1983	1985	Dynamika 1983 = 100%
do 4000	2423	2749	2078	85,7
4001 - 5000	5863	4264	3223	55,0
5001 - 7000	4956	4625	3496	70,5
7001 - 8000	5583	6275	4743	85,0
8001 - 9000	7770	7115	5378	69,2
9001 - 10000	9702	6836	5167	53,3
10001 - 12000	11082	7939	6001	54,2
12001 - 14000	10244	7643	5775	56,4
14001 - 16000	12291	14341	10840	88,2
16001 - i więcej	13301	15166	11463	84,9

Obliczenia własne na podstawie wyników ankiet "Turystyka 83" i "Turystyka 85"

Obliczony na podstawie danych z 1985 r. współczynnik korelacji między dochodami gospodarstwa domowego a wydatkami wynoszący 0,9724 wskazuje, że nadal zależność wydatków od dochodów jest bardzo wyraźna; właśnie dochody zarówno wyznaczają możliwości uczestnictwa poszczególnych grup społecznych w wypoczynku turystycznym, jak też określają limity wydatków.

W badaniach konsumpcji turystycznej bardzo często pomija się przy analizach wpływ wyboru określonej formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego na poziom i strukturę związanych z tym wydatków. W omawianych badaniach, podobnie jak w 1983 r., skorelowano te dwie cechy i uzyskano bardzo interesujące wyniki. Udało się zwłaszcza określić hierarchię form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w zależności od poziomu przeciętnego kosztu wyjazdu na jedną osobę.

Tak więc do najdroższych form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w 1985 r. należały:

1/ w grupie wyjazdów organizowanych przez zakład pracy uczestnika:

- wyjazdy zagraniczne /25478 zł/os.; średni czas pobytu - 14 dni/,

- wczasy organizowane za pośrednictwem organizacji turystycznych /13546 zł/os./

- wczasy w kwaterach prywatnych wykupionych przez zakład /13229 zł/os./

2/ w grupie wyjazdów organizowanych indywidualnie:

- wyjazdy zagraniczne w jakiejkolwiek formie /25653 zł/os./

- wczasy wykupione przez uczestnika w państwowym biurze podróży /22603 zł/os./

- podróżowanie samochodem po kraju, ze zmianą miejsc pobytu /14396 zł/os./.

Do najtańszych natomiast form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w 1985 r. należały:

- wyjazdy do rodziny zamieszkałej w mieście /4117 zł/os./

- wyjazdy do rodziny zamieszkałej na wsi /4687 zł/os./

- wczasy lecznicze lub sanatoryjne /4736 zł/os./

- wczasy namiotowe lub w przyczepie campingowej /7910 zł/os./

- wypoczynek we własnym domku letniskowym /7403 zł/os./

- wędrownie obozy organizowane przez zakład pracy /8860 zł/os./

- stałe obozy młodzieżowe organizowane za pośrednictwem zakładu pracy /9351 zł/os./.

Najpopularniejsza w 1985 r. forma wypoczynku: wczasy w zakładowych ośrodkach wypoczynkowych, była także stosunkowo tania; wydatki kształtowały się średnio w wysokości 10586 zł na osobę. Na podobnym poziomie kształtowały się wydatki na wypoczynek jednej osoby w ośrodkach i pensjonatach FWP: 10633 zł.

Porównując przytoczone wielkości wydatków z analogicznymi danymi dla 1983 r. stwierdzić można, że w rozpatrywanym okresie koszty uczestnictwa w poszczególnych formach wypoczynku wzrosły, ale relacje i określona hierarchia "kosztowa" form wypoczynku pozostały bardzo podobne.

Wśród czynników określających poziom i strukturę wydatków urlopowo-wakacyjnych istotną rolę odgrywają tzw. czynniki demograficzno-społeczne, a zwłaszcza wiek, zawód i wykształcenie. Badania z 1985 r. wykazały, że zależność wydatków od tych czynników jest nadal bardzo duża. Tak więc najwyższe wydatki na wypoczynek odnotowano wśród ludzi młodych, w wieku do 30 lat, najniższe zaś wśród osób w wieku poprodukcyjnym /powyżej 65 lat/. Wydatki tych ostatnich kształtowały się jak 1:2 w stosunku do wydatków tych pierwszych.

Kolejnym istotnym czynnikiem rzutującym w 1985 r. na poziom wydatków urlopowo-wakacyjnych był poziom wykształcenia głowy gospodarstwa domowego. Podobnie jak w latach poprzednich, w 1985 r. obserwowano wyraźną prawidłowość, że im wyższy poziom wykształcenia, tym wyższe wydatki na urlop i wakacje /współczynnik korelacji $R = 0,9929$ / /tab. 15/.

Tabela 15

Wydatki urlopowo-wakacyjne w 1985 r. w zależności od poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa

Poziom wykształcenia	Wydatki w zł na osobę
Podstawowe	7602
Zasadnicze zawodowe	7612
Średnie	10194
Wyższe	13908

85" Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka

Jak wynika z tabeli 15, przeciętne wydatki urlopowo-wakacyjne osób z wyższym wykształceniem były w 1985 r. o ponad 80% wyższe niż osób z wykształceniem podstawowym i zasadniczym za-

wodowym i o około 34% wyższe od wydatków osób ze średnim wykształceniem. Te znaczne różnice w kosztach wypoczynku urlopowo-wakacyjnego między poszczególnymi typami gospodarstw domowych wynikają przede wszystkim z odmiennych modeli spędzania urlopu i wakacji - co wykazano w rozdziale 1. Bezpośrednie badania wykazują, że nawet w ramach tych samych form wypoczynku urlopowego różne kategorie turystów reprezentują bardzo zróżnicowane gusty i upodobania, co automatycznie znajduje odzwierciedlenie w poziomie i strukturze ponoszonych wydatków.

Duże zróżnicowanie aktywności turystycznej, a co się z tym wiąże poziomu wydatków, obserwuje się w poszczególnych grupach społeczno-zawodowych. Tak więc w omawianych badaniach z 1985 r. najwyższe wydatki na wypoczynek urlopowo-wakacyjny zarejestrowano wśród wyjeżdżających:

- urzędników i pracowników umysłowych /11145 zł/os./,
- pracowników inżynieryjno-technicznych /11280 zł/os./,
- przedstawicieli tzw. innych zawodów, np. oficerów i podoficerów WP, MO itp. /11002 zł/os./,
- nauczycieli /10532 zł/os./,
- przedstawicieli wolnych zawodów /10602 zł/os./.

Najniższe natomiast wydatki na urlop lub wakacje ponieśli robotnicy wykwalifikowani /6986 zł/ i niewykwalifikowani /7016 zł/, studenci i uczniowie szkół średnich /7935 zł/.

Nieco inaczej przedstawia się ta klasyfikacja, jeśli weźmie się pod uwagę wysokość rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych w przeliczeniu na jedną osobę w poszczególnych grupach społeczno-zawodowych /tab. 16/.

Z przytoczonych wyżej liczb widać, że rozpiętość wydatków urlopowo-wakacyjnych między poszczególnymi grupami jest znaczna.

Reasumując całość rozważań dotyczących kosztów wypoczynku urlopowo-wakacyjnego ludności w 1983 r. należy stwierdzić, że ich nominalna wartość jest znacznie wyższa niż w latach po-

Tabela 16

Roczne wydatki urlopowo-wakacyjne w gospodarstwach domowych niektórych grup społeczno-zawodowych w 1985 r. w stosunku do wydatków przeciętnego gospodarstwa

Gospodarstwa o wydatkach niższych niż przeciętne	Różnica w % /-/	Gospodarstwa o wydatkach wyższych niż przeciętne	Różnica w % +/+
Rolników	76	Urzędników	68
Robotników niewykwalifikowanych	62	Przedstawicieli wolnych zawodów	49
Emerytów i rencistów	49	Pracowników inżynierjno-technicznych	39
Robotników wykwalifikowanych	43	Nauczyciele	28
Osób nie pracujących zawodowo /okresowo/	38	Przedstawicieli innych zawodów	17
Studentów, uczniów szkół średnich	28	Rzemieślników na własnym rozrachunku	12

Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

przednich, natomiast ich poziom realny dla większości grup społecznych obniżył się, przy czym jest on nadal ściśle uzależniony od wielu czynników, określających również stopień uczestnictwa ludności w turystyce i wypoczynku.

Na wstępie niniejszego rozdziału stwierdzono, że wydatki urlopowo-wakacyjne stanowią największą część ogólnych wydatków turystycznych gospodarstw domowych. W 1983 r. stanowiły one 65-68% tych wydatków⁶. W badaniach z 1985 r. te proporcje kształtowały się następująco:

Roczne wydatki turystyczne gospodarstwa domowego	
/na jedną osobę/:	- 7196 zł
w tym: - wydatki urlopowo-wakacyjne	- 5170 zł
- wydatki na wyjazdy weekendowe oraz wycieczki krajoznawcze	- 2026 zł

6. Por. S. Bosiacki: Badanie budżetu rodziny... op. cit. s. 65.

Tabela 17

Struktura rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych w 1985 r.

Grupy rodzajowe wydatków	Udział w wydatkach ogółem /w %/
Przejazdy środkami komunikacji publicznej	4,5
Przejazdy własnym samochodem lub pojazdem krewnych, znajomych	6,6
Usługi noclegowe /zakwaterowanie/	6,1
Wyżywienie we własnym zakresie oraz w zakładach gastronomicznych	18,3
Odzież, obuwie sportowo-turystyczne	5,8
Usługi naprawcze	0,2
Usługi lecznicze, zabiegi	0,2
Artykuły i usługi higieny osobistej	1,9
Zakupy sprzętu sportowo-turystycznego	3,2
Wypożyczanie sprzętu sportowo-turyst.	0,9
Usługi naprawcze sprzętu sportowo-turystycznego	0,3
Usługi kulturalno-rozrywkowe	4,0
Opłaty klimatyczne, karty wstępu np. na plażę	1,0
Artykuły i usługi fotograficzne	1,3
Pamiątki i upominki	4,4
Czasopisma, książki, mapy, foldery itp.	2,1
Opłaty za krajowe skierowania wczasowe	26,8
w tym: wyżywienie	11,5
noclegi	10,5
usługi kulturalno-rozrywkowe	0,5
pozostałe	4,3
Opłaty za wycieczki, wyjazdy zagraniczne	10,4
Inne wydatki	2,0
O g ó ł e m	100,0

85" Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka

Jak wynika z powyższych danych, w 1986 r. w porównaniu do lat poprzednich wyraźnie wzrósł udział wydatków urlopowo-wakacyjnych w ogólnych rocznych wydatkach turystycznych. Inflacyjny wzrost cen większości dóbr i usług powoduje, że większość gospodarstw domowych decyduje się na przeznaczenie posiadanych środków finansowych przede wszystkim na wypoczynek urlopowy, ogranicza natomiast wydatki na inne formy turystycznego wypoczynku.

Potwierdzają to dane obrazujące wysokość rocznych wydatków turystycznych w poszczególnych grupach dochodowych gospodarstw domowych /tab. 18/.

Tabela 18

Roczne wydatki turystyczne gospodarstw domowych w 1985 r. a poziom dochodów

Grupy dochodowe /w zł miesięcznie na osobę/	Wydatki na jedną osobę /w zł/	w tym /w %/	
		wypoczynek urlopowo- wakacyjny	weekendy, wycieczki krajozn. itd.
do 4000	2538	52,6	47,4
4001 - 5000	5474	75,5	24,5
5001 - 7000	5402	68,8	31,2
7001 - 8000	6249	69,6	30,4
8001 - 9000	7579	76,9	23,1
9001 - 10000	9598	75,0	25,0
10001 - 12000	10709	78,6	21,4
12001 - 14000	11561	69,3	30,7
14001 - 16000	14030	69,1	30,9
16001 - 18000	15519	78,3	21,7
18001 i więcej	11773	75,3	24,7

Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85".

Interesująca jest analiza struktury rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych. Na podstawie danych zawartych w tabeli 17 można stwierdzić, że nadal w strukturze wydatków dominujące znaczenie mają: przejazdy, wyżywienie, us-

ługi noclegowe oraz opłaty uczestnictwa. Należy podkreślić, że przez ostatnie kilka lat udział opłat uczestnictwa wyraźnie wzrósł.

Wysokość oraz struktura wydatków turystycznych są poza dochodami uzależnione od wielu innych czynników charakteryzujących gospodarstwa domowe. Wśród nich warto zwrócić uwagę na liczebność gospodarstwa i jego przestrzenną lokalizację. W pierwszym przypadku obserwuje się odwrotną zależność niż w przypadku dochodów. Wzrost liczby osób w rodzinie przyczynia się do zwiększenia wydatków globalnych, zmniejszenia zaś ich poziomu na osobę. Obliczony na podstawie uzyskanych danych współczynnik korelacji R wyniósł: - 0,9485, co oznacza, że zwiększeniu się liczby osób w gospodarstwie domowym towarzyszy spadek wydatków na turystykę. Potwierdzają tę zależność dane zawarte w tabeli 19.

Tabela 19

Roczne wydatki turystyczne w 1985 r.
a liczebność gospodarstwa domowego

Liczba osób w gospodarstwie	Roczne wydatki /w zł/ w przeliczeniu na	
	gospodarstwo domowe	osobę
1	17541	17541
2	22071	11036
3	34297	11432
4	25548	6387
5	21198	4239
6 i więcej	21731	3622

Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

Trzeba także w naszych rozważaniach uwzględnić czynnik przestrzenny: miejsce zamieszkania wypoczywających, który określa przede wszystkim naturalną dostępność rejonów i miejscowo-

ści turystycznych dla mieszkańców poszczególnych województw, miast i wsi. Położenie miejsca zamieszkania w stosunku do terenów turystycznych przyczynia się również do określenia wysokości i struktury wydatków turystycznych.

Badania z 1985 r. wskazują, że nadal występuje duża rozpiętość między wydatkami turystycznymi ludności miejskiej a wydatkami mieszkańców wsi. Tak więc miejskie gospodarstwa domowe wydatkowały w 1985 r. średnio 8521 zł na osobę na cele turystyczne, mieszkańcy wsi zaś - 4022 zł. Jak widać, proporcja wydatków kształtuje się jak 2 : 1 na korzyść miejskich gospodarstw domowych.

Duże zróżnicowanie wysokości wydatków turystycznych obserwuje się w poszczególnych województwach. W 1985 r. roczne wydatki w badanych regionach kształtowały się na następującym poziomie /w przeliczeniu na 1 osobę/:

- woj. warszawskie wraz z Warszawą	- 13606 zł/os.
- nowosądeckie	- 11153 zł/os.
- lubelskie	- 10869 zł/os.
- katowickie	- 8667 zł/os.
- poznańskie	- 7754 zł/os.
- leszczyńskie	- 7750 zł/os.
- toruńskie	- 7709 zł/os.
- skierniewickie	- 7675 zł/os.
- tarnowskie	- 6822 zł/os.
- gdańskie	- 6662 zł/os.
- konińskie	- 6370 zł/os.
- zamojskie	- 5551 zł/os.
- wrocławskie	- 5208 zł/os.
- radomskie	- 5256 zł/os.
- kaliskie	- 4934 zł/os.
- szczecińskie	- 4878 zł/os.
- siedleckie	- 3987 zł/os.
- pilskie	- 3924 zł/os.

Oczywiście powyższych danych nie należy traktować jako w pełni wiarygodnych, w poszczególnych bowiem województwach

różna była liczba gospodarstw domowych odpowiadających na ankiety i różne były formy turystycznego wypoczynku tych gospodarstw. Niemniej dane te potwierdzają bardzo znaczną rozpiętość wydatków turystycznych między poszczególnymi województwami; obszar zmienności /L/ wynosi 9682 zł i jest zbliżony do poziomu z 1983 r.⁷.

Trudno wysnuwać jakiegokolwiek ogólniejsze wnioski z przestrzennego rozkładu rocznych wydatków turystycznych w 1985 r. W porównaniu z wynikami z lat poprzednich widać jednak wyraźnie, że także dla rodzin zamieszkałych w województwach zindustrializowanych, będących dotąd głównymi uczestnikami różnorodnych form turystyki, wzrost ogólnych kosztów utrzymania stanowi poważne utrudnienie w zaspokojeniu potrzeb turystyczno-wypoczynkowych. Świadczą o tym wypowiedzi ankietowanych dotyczące stopnia obciążenia budżetów rodzinnych kosztami wyjazdów turystycznych w omawianym roku.

7. Por. S. Bosiacki: Badania budżetu rodziny... op. cit. s. 70.

R o z d z i a ł 3

OBCIĄŻENIE BUDŻETÓW DOMOWYCH KOSZTAMI WYJAZDÓW NA WYPOCZYNEK

Stały wzrost cen usług i dóbr turystycznych nie hamuje popytu naszego społeczeństwa w zakresie różnych form wypoczynku, ale sprawia, że koszty z tego tytułu poważnie obciążają budżet każdego gospodarstwa domowego. Potwierdzają to wyniki badań "Turystyka 85". Na 1383 respondentów, na pytanie dotyczące obciążenia budżetów domowych kosztami wyjazdów turystycznych aż 49,7% stwierdziło, że ich wypoczynek wiązał się z dużym obciążeniem dochodów rodzinnych.

Z analizy wyników z 1985 r. oraz ich porównania z danymi z lat poprzednich widać wyraźnie, że wiele rodzin ocenia obecnie coraz pesymistyczniej swoje możliwości finansowe w zakresie wypoczynku. Jednocześnie stwierdzić możemy, iż odsetek tych rodzin w omawianych latach utrzymuje się w granicach 50%. Natomiast odsetek rodzin, dla których wypoczynek nie stanowił istotnego obciążenia budżetu, wyniósł w 1985 r. 12,5%, co stanowi w sumie niewielką część ogółu gospodarstw domowych.

Tabela 20

Obciążenie budżetów gospodarstw domowych
kosztami wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w latach 1983 i 1985

Stopień obciążenia budżetów wyjazdami turystycznymi	Odsetek odpowiedzi	
	1983	1985
Bardzo duże obciążenie finansowe	23,7	22,0
Duże obciążenie finansowe budżetu rodzinnego	32,7	27,7
Kosztowały tyle, ile wydaje się miesięcznie w domu	16,3	19,3
Nie stanowiły istotnego obciążenia finansowego	13,4	12,5
Trudno ocenić	7,9	11,4
Brak danych	6,0	7,1
Razem	100,0	100,0

85" Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 1985 r. potwierdziły tezę, że koszty wypoczynku dla znacznej części naszego społeczeństwa wiążą się z dużym obciążeniem budżetu rodzinnego.

Tabela 21

Obciążenie budżetów rodzinnych kosztami wyjazdów
wypoczynkowych w latach 1978 - 1982

Stopień obciążenia budżetów wyjazdami turystycznymi	Odsetek odpowiedzi		
	1978	1979	1982
Bardzo duże i duże obciążenie budżetu rodzinnego	38,0	40,0	50,0
Małe obciążenie budżetu domowego	60,0	58,0	38,0
Trudno powiedzieć	2,0	2,0	12,0
Ogółem	100,0	100,0	100,0

Zródło: Wypoczynek urlopowy. Materiały z plenum GKT z 25.11.1982 r. Warszawa 1983, s. 94.

Analizując dane zawarte w tabeli 21 zauważyć można, że z roku na rok wzrasta odsetek rodzin pesymistycznie oceniających swoje możliwości finansowe w zakresie wypoczynku. Ten stan rzeczy jest prawdopodobnie wynikiem bardzo wysokich cen obowiązujących na rynku turystycznym oraz wzrostu wydatków związanych z zaspokojeniem potrzeb socjalno-bytowych. Wysokie koszty związane z zaspokojeniem podstawowych potrzeb na tyle zmniejszają budżet rodzinny, że wyjazdy urlopowo-wakacyjne stają się dla wielu rodzin trudne do zrealizowania, a często nawet niemożliwe.

Wzrost kosztów utrzymania oraz pogarszanie się warunków bytowych przeciętnej rodziny sprawiają, że jednym z głównych czynników determinujących uczestnictwo w turystyce i wypoczynku są dochody uzyskiwane w gospodarstwie domowym.

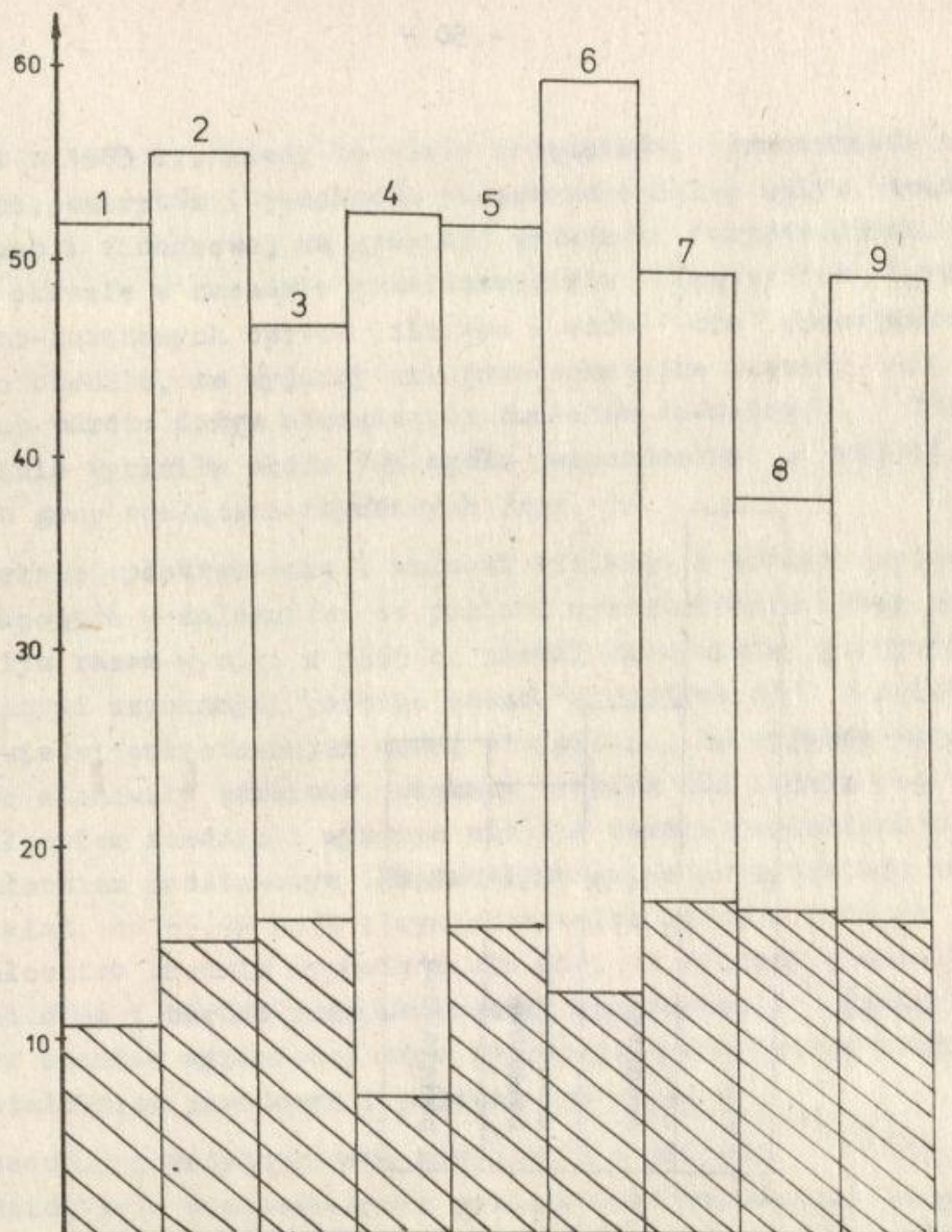
Przeprowadzona korelacja dochodów miesięcznych na jedną osobę w rodzinie ze stopniem obciążenia kosztami wyjazdów udowodniła po raz kolejny tezę, że dobra i usługi turystyczne wymagają coraz większych nakładów finansowych. Z tego też względu w zasadzie każda rodzina, niezależnie od dochodów miesięcznych, odczuwa koszty związane z wyjazdami urlopowo-wakacyjnymi. Najwyraźniej jest to widoczne w grupach dochodowych 5 - 7 tys. zł i 12 - 14 tys. zł miesięcznie na osobę. Jednocześnie grupy te stanowią relatywnie duży odsetek /odpowiednio 12 i 10,7/ ogółu rodzin, dla których wypoczynek urlopowy nie stanowi istotnego wydatku w budżecie.

Potrzeba czynnego wypoczynku poza miejscem stałego zamieszkania zwiększa się wraz ze wzrostem poziomu zamożności gospodarstwa domowego /dochodu miesięcznego na osobę/. Pojawia się też chęć posiadania własnego domku letniskowego. Rodziny dysponujące własnymi możliwościami w zakresie wypoczynku ograniczają znacznie swoje wydatki na usługi turystyczne. Jednocześnie w najwyższych grupach dochodowych /powyżej 16 tys. zł na osobę/ są i takie rodziny, które korzystają z atrakcyjniejszych form wypoczynku, jak np. wyjazdy zagraniczne, co jest równoznaczne ze zwiększonymi wydatkami i znacznym obciążeniem budżetu rodzinnego. Fakty te znajdują odzwierciedlenie w uzyskanych wynikach przedstawionych w formie graficznej na rysunku 5. Widać z niego, że opisane zjawiska dotyczą rodzin o najwyższych miesięcznych dochodach /16-18 tys. zł i powyżej 18 tys. zł na osobę/.

Ogólnie stwierdzić można, że rodziny o średnich i niskich dochodach, tak jak to miało miejsce w 1983 r., najbardziej odczuwają wzrost kosztów związanych z wyjazdami wakacyjnymi. Natomiast, w przeciwieństwie do lat poprzednich, nie można zdecydowanie wskazać grupy dochodowej, dla której koszty związane z wypoczynkiem nie stanowiłyby dużego obciążenia.

Analizując szczegółowiej powyższy problem warto prześledzić korelację tego obciążenia i przynależności do poszczególnych grup społeczno-zawodowych. Sytuacja przedstawia się ina-

Odsetek
odpowiedzi

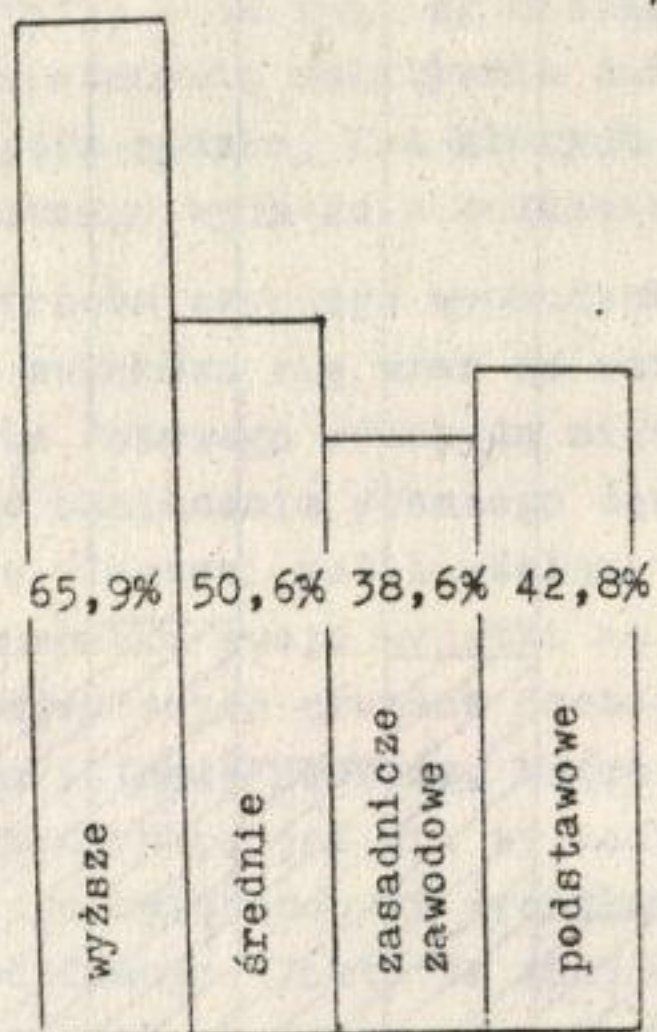
Rys. 5 Obciążenie budżetów rodzinnych kosztami wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1985 roku w zależności od dochodów gospodarstwa domowego / w zł na osobę miesięcznie /

- Odsetek odpowiedzi "bardzo duże i duże obciążenie budżetu rodzinnego"
 Odsetek odpowiedzi "koszty wyjazdów nie stanowiły istotnego obciążenia budżetu rodziny"

Grupy dochodowe:

- 1 - do 5 tys.
 2 - od 5 tys. do 7 tys.
 3 - od 7 tys. do 9 tys.
 4 - od 9 tys. do 10 tys.
 5 - od 10 tys. do 12 tys.

- 6 - od 12 tys. do 14 tys.
 7 - od 14 tys. do 16 tys.
 8 - od 16 tys. do 18 tys.
 9 - powyżej 18 tys.

Uwaga: Odsetek odpowiedzi odnosi się do wariantu
- "bardzo duże i duże obciążenie budżetu gospodarstwa domowego"

Zródło: jak w rys. 1, 2, 3, 4, 5.

Rys. 6. Obciążenie budżetów rodzinnych kosztami wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1985 roku a poziom wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.

czej niż w 1983 r., kiedy to wśród urzędników, pracowników umysłowych, emerytów i rencistów obserwowano silny wpływ trudnej sytuacji finansowej na wysokość wydatków turystycznych. W badanym okresie w zasadzie przedstawiciele wszystkich grup społeczno-zawodowych oprócz rolników i osób nie pracujących zawodowo ocenili, że wyjazdy urlopowo-wakacyjne wiązały się z dużym lub bardzo dużym obciążeniem budżetów rodzinnych. Tego typu opinie wyraziło około 50% ogółu respondentów w każdej z badanych grup społeczno-zawodowych /rys. 5/.

Ciekawe spostrzeżenia i wnioski wynikają z analizy wyjazdów urlopowych w zależności od poziomu wykształcenia głowy rodziny. Tym razem wyniki z 1985 r. niemal całkowicie pokrywają się z danymi uzyskanymi podczas badań "Turystyka 83". W świetle wypowiedzi ankietowanych można stwierdzić, że wyjazdy wypoczynkowe stanowiły znacznie większy problem dla rodzin osób z wykształceniem średnim i wyższym niż dla rodzin respondentów z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. Okazało się na przykład, że 65,9% osób z wykształceniem wyższym i 50,6% z wykształceniem średnim wypowiedziało się, że wyjazdy stanowiły dla nich duże i bardzo duże obciążenie finansowe. Znacznie mniejszy odsetek wypowiedzi tego typu uzyskano od respondentów z wykształceniem zawodowym i podstawowym /rys. 6/.

Reasumując dotychczasowe rozważania i wnioski można stwierdzić, że w społeczeństwie polskim zapotrzebowanie na wypoczynek wakacyjno-urlopowy w różnych formach utrzymuje się nadal na relatywnie wysokim poziomie, niezależnie od takich czynników, jak dochody, zawód, wiek czy też wykształcenie. Największy problem finansowy stanowią wyjazdy wypoczynkowe dla rodzin o najniższych dochodach miesięcznych, a także dla osób z wykształceniem wyższym i średnim oraz dla ludzi młodych w wieku 25-34 lat, zakładających rodziny, dla których każdy wydatek związany z wypoczynkiem jest znacznym obciążeniem i tak niewielkiego budżetu domowego.

R o z d z i a ł 4

DOFINANSOWANIE WYJAZDÓW Z FUNDUSZÓW SOCJALNYCH ZAKŁADÓW PRACY

4.1. Uzyskiwanie dofinansowania

Przy wzrastających kosztach utrzymania i cenach usług turystycznych coraz większego znaczenia nabiera problem dofinansowania wyjazdów urlopowo-wakacyjnych z funduszy społecznych, a ściślej z zakładowych funduszy socjalnych.

Badania ankietowe "Turystyka 85" jeszcze raz potwierdziły złożoność problemu, jakim jest pomoc finansowa z zakładowego funduszu socjalnego dla osób korzystających z wypoczynku. System podziału i reguły rządzące przyznawaniem środków z tego funduszu budzą zastrzeżenia i kontrowersje wśród wielu ankietowanych. Jedną z przyczyn niskiego udziału osób ubiegających się o pomoc finansową w ramach zakładowego funduszu socjalnego w ogólnej liczbie badanych jest to, że taka pomoc jest przyznawana w wielu zakładach pracy raz na dwa lub trzy lata.

Tabela 22

Starania o dofinansowanie wyjazdu urlopowo-wakacyjnego
w 1985 r. z zakładowego funduszu socjalnego

Wyszczególnienie	Liczba	Odsetek
Osoby, które starały się o dofinansowanie	342	33,6
Osoby, które nie starały się o dofinansowanie	616	60,4
Brak danych	61	6,0
Razem	1019	100,0

85" Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka

Należy jednak podkreślić, że z ogólnej liczby osób ubiegających się o dofinansowanie ostatecznie uzyskało je 85,7%, tj. 293 osoby. Jedynie 14,7% spośród ubiegających się o to nie uzyskało pomocy z zakładowego funduszu socjalnego. Złożyło się na to wiele przyczyn, na które wskazywali respondenci. Najważniejsze spośród nich są następujące:

- zakład pracy nie ma wystarczających funduszy /38,9%/
- było bardzo dużo chętnych /18,7%/
- z innych powodów /16,3%/
- za dużo zarabiam /14,1%/
- wadliwy system rozdziału środków /12%/.

Z roku na rok rośnie zainteresowanie ludności dofinansowaniem wypoczynku z zfs, czego dowodzi zwiększona w stosunku do 1983 r. o 10,2% liczba osób starających się o pomoc finansową. Między innymi to właśnie było zapewne powodem, że 14,7% respondentów nie otrzymało częściowej refundacji wyjazdu urlopowo-wakacyjnego. Z powyższych opinii wynika również, że zakłady pracy w dalszym ciągu nie posiadają wystarczającego funduszu socjalnego dla zaspokojenia potrzeb swoich pracowników. Na tym samym poziomie utrzymuje się odsetek wypowiedzi, z których wynika, że wysokie dochody na członka rodziny nie mają większego wpływu na przyznanie lub nieprzyznanie środków finansowych z zakładu pracy. Potwierdza to fakt, że wszystkie grupy zawodowe, których dochody nierzadko znacznie się różnią, korzystają z możliwości ubiegania się o pomoc materialną. Odsetek tych osób kształtuje się we wszystkich grupach dochodowych na podobnym poziomie, wyraźny spadek zainteresowania dofinansowaniem z zakładowego funduszu socjalnego widać jedynie w grupie dochodowej powyżej 18000 zł na osobę.

Badając strukturę grupy osób występujących o dofinansowanie wyjazdu z zakładowego funduszu socjalnego warto zwrócić uwagę na udział poszczególnych kategorii społeczno-zawodowych w ogólnej liczbie starających się. Najliczniejsze grupy starające się o dofinansowanie wyjazdów wypoczynkowych to urzędnicy, pracownicy umysłowi, inżynierjno-techniczni oraz emeryci i

Tabela 23

Starania o dofinansowanie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych
z zakładowego funduszu socjalnego w 1985 r. w zależności
od dochodów miesięcznych

Dochody miesięczne /na osobę w zł/	Występowali o dofinansowanie			Ogółem
	tak	nie	Brak da- nych	
Do 4000	22,1	67,5	10,4	100,0
4001 - 5000	32,7	63,5	3,8	100,0
5001 - 7000	36,4	57,6	6,0	100,0
7001 - 8000	32,6	63,8	3,6	100,0
8001 - 9000	32,9	59,5	7,6	100,0
9001 - 10000	45,3	53,7	1,0	100,0
10001 - 12000	42,3	51,0	6,7	100,0
12001 - 14000	42,9	57,1	-	100,0
14001 - 16000	31,7	53,7	14,6	100,0
16001 - 18000	29,3	61,0	9,7	100,0
powyżej 18000	19,2	70,2	10,6	100,0

Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka
85"

renciści. Jest to prawdopodobnie spowodowane dużym obciążeniem budżetu rodzinnego kosztami związanymi z wypoczynkiem. Ponieważ zaś osoby ze średnim i wyższym wykształceniem częściej korzystają z wypoczynku, stanowią też znaczną część ubiegających się o dofinansowanie /tab. 24/.

Tak więc pełna analiza populacji osób, które starały się w 1985 r. o dofinansowanie z zakładowego funduszu socjalnego, nie wykazała podobnie jak w 1983 r. żadnych zależności między tym faktem a dochodami gospodarstwa domowego. Natomiast w stosunku do 1983 r. wyraźnie wzrosła zależność między staraniami o dofinansowanie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych a poziomem wykształcenia.

Tabela 24

Starania o dofinansowanie z zakładowego funduszu
socjalnego w 1985 r. w zależności od poziomu wykształcenia

Wyszczególnienie	Poziom wykształcenia			
	podsta- wowe	zasadn. zawod.	śred- nie	wyższe
Osoby, które starały się o dofinansowanie	29,2	23,9	33,2	46,5
Osoby, które nie starały się o dofinansowanie	58,4	66,5	62,1	51,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka
85".

W społeczeństwie naszym są również takie grupy zawodowe, jak np. rolnicy, rzemieślnicy na własnym rozrachunku, przedstawiciele wolnych zawodów, których tylko znikomy odsetek ubiegał się o dofinansowanie. Można to tłumaczyć tym, że dysponując większymi budżetami rodzinnymi w mniejszym stopniu odczuwają koszty związane z wyjazdami wypoczynkowymi; ponadto niektóre z wymienionych grup, np. rolnicy i rzemieślnicy, są z racji wykonywanego zawodu pozbawione możliwości korzystania z tej formy dofinansowania wyjazdów.

4.2. Ocena wysokości dofinansowania uzyskanego z zakładowego funduszu socjalnego

Dofinansowanie wyjazdu urlopowo-wakacyjnego powinno stanowić dla każdej rodziny odczuwalną pomoc. W praktyce sytuacja wygląda nieco inaczej: dofinansowanie wypoczynku jest niewystarczające w stosunku do wydatków ponoszonych przez gospodarstwa domowe na ten cel i mało odczuwalne, zwłaszcza przez rodziny o najniższych dochodach. Znajduje to potwierdzenie w badaniach. Wynika z nich wyraźnie, że rodziny o dochodach do 5000 zł na osobę stanowią największy odsetek /40,0% tych, którzy uważają, że uzyskana z zakładowego funduszu socjalnego pomoc finansowa była zbyt niska w stosunku do oczekiwań /tab.25/.

Tabela 25

Ocena dofinansowania wypoczynku urlopowo-wakacyjnego z zakładowego funduszu socjalnego w 1985 r. w zależności od dochodów

Dochody miesięczne na osobę w zł	Ocena uzyskanego dofinansowania				Brak danych
	Było zbyt niskie	Było zgodne z oczekiwaniami	Było wyższe niż oczekiwane	Trudno ocenić	
do 5000	40,0	20,0	16,7	23,3	-
5001 - 7000	39,3	41,1	10,7	5,3	3,6
7001 - 9000	17,3	46,2	9,6	25,0	1,9
9001 - 10000	22,5	50,0	15,0	12,5	-
10001 - 12000	38,5	38,5	10,2	12,8	-
12001 - 14000	33,3	38,1	14,3	14,3	-
14001 - 16000	30,8	46,1	7,7	15,4	-
16001 - 18000	31,6	47,4	21,0	-	-
powyżej 18000	25,0	58,4	8,3	8,3	-

Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka 85"

Znaczna część ankietowanych, którzy skorzystali z dofinansowania, przede wszystkim pracowników umysłowych, inżynierjno-technicznych i urzędników, uważała sumę uzyskaną z zakładu pracy za nieznaczną i stanowiącą niewielką ulgę dla budżetu rodzinnego obciążonego wydatkami urlopowo-wakacyjnymi. Respondenci z poszczególnych grup zawodowych ocenili wysokość uzyskanego dofinansowania z zakładowego funduszu socjalnego w sposób zróżnicowany: najbardziej zadowoleni z pomocy finansowej byli przedstawiciele wolnych zawodów, emeryci i renciści, studenci i uczniowie oraz przedstawiciele innych zawodów, np. oficerowie WP i MO.

W 1985 r. większa niż w latach 1982-1983 część ankietowanych oceniła uzyskane dofinansowanie jako zbyt niskie. Istotne różnice w stosunku do 1983 r. wystąpiły w ocenie wyrażającej

Tabela 26

Ocena dofinansowania wypoczynku z zakładowego funduszu
socjalnego w 1985 r. w zależności od zawodu głowy
gospodarstwa domowego

Zawód głowy gospodarstwa	Ocena dofinansowania					
	Było zbyt niskie	Było zgodne z oczekiwaniami	Było wyższe niż oczekiwane	Trudno ocenić	Brak danych	Ogółem
Robotnik niewykwalifikowany	27,3	45,4	9,1	9,1	9,1	100,0
Robotnik wykwalifikowany	23,3	43,3	6,7	26,7	-	100,0
Rzemieślnik na własnym rozrachunku	44,5	33,3	22,2	-	-	100,0
Rolnik	71,4	14,3	14,3	-	-	100,0
Pracownik inżynieryjno-techniczny	31,5	45,7	11,4	11,4	-	100,0
Nauczyciel	17,2	31,0	27,6	24,2	-	100,0
Wolny zawód	25,0	75,0	-	-	-	100,0
Urzędnik, pracownik umysłowy	34,5	48,3	5,7	10,3	1,2	100,0
Emeryt, rencista	27,3	63,6	9,1	-	-	100,0
Nie pracujący zawodowo	21,4	35,8	21,4	21,4	-	100,0
Student, uczeń	38,5	26,9	23,1	11,5	-	100,0
Inne zawody	21,4	35,8	21,4	21,4	-	100,0

Obliczenia własne autorów na podstawie ankiety "Turystyka 85"

zadowolenie z pomocy finansowej. W 1985 r. około 20% mniej ankietowanych niż w 1983 r. oceniło pozytywnie wysokość uzyskanego dofinansowania wypoczynku urlopowo-wakacyjnego. Jak już wcześniej zaznaczono, analiza wyników badań sondażowych za lata 1982-1985 wykazuje, że liczba respondentów zadowolonych z uzyskanego dofinansowania jest co roku mniejsza.

Tabela 27

Opinie o wysokości uzyskanego dofinansowania
z zakładowego funduszu socjalnego w latach 1982-1985

Ocena dofinansowania	Odsetek wypowiedzi		
	1982	1983	1985
Było zbyt niskie	17,0	23,0	31,0
Było zgodne z oczekiwaniami	54,0	61,7	42,0
Było wyższe niż oczekiwano	16,0	7,1	11,9
Trudno ocenić	13,0	8,2	13,6
Brak danych	-	-	1,5
Razem	100,0	100,0	100,0

Zródła: Wypoczynek urlopowy, op. cit. s. 97 oraz obliczenia na podstawie ankiety "Turystyka 85".

Przyczyny takiego stanu rzeczy są dwojakie:

- szybszy wzrost ogólnych kosztów wypoczynku w stosunku do niewielkiego wzrostu dofinansowania wyjazdów urlopowo-wakacyjnych z zakładowego funduszu socjalnego,
- niedoskonałość systemu rozdziału środków z zakładowego funduszu socjalnego, a zwłaszcza nieprecyzyjne regulaminy zakładowej działalności socjalnej.

W sumie z analizy uzyskanych informacji z 1985 r. i ich porównania z danymi z lat ubiegłych wynika więc, że dla znacznej części wyjeżdżających na urlopy i wakacje pomoc finansowa z zakładowych funduszy socjalnych jest bardzo istotna; pozwala na zaspokojenie potrzeb turystycznych w takim zakresie, w jakim byłoby to niemożliwe przy korzystaniu z samych tylko dochodów rodzinnych. Warto zaznaczyć, że ogólna kryzysowa sytuacja w kraju oraz wynikający z niej inflacyjny wzrost kosztów utrzymania statystycznej rodziny powodują, że z roku na rok wzrasta liczba osób upatrujących w środkach zakładowego funduszu socjalnego źródło finansowania dorocznych potrzeb wypoczynkowych.

Negatywnym zjawiskiem, utrzymującym się zresztą od wielu lat, jest to, że nadal wiele zastrzeżeń społecznych dotyczy problemu rozdzielania środków z tych funduszy pomiędzy osoby starające się oraz problemu obiektywnego określania wysokości dofinansowania wypoczynku w poszczególnych typach rodzin.

R o z d z i a ł 5

OCENA DZIAŁALNOŚCI NIEKTÓRYCH DZIEDZIN GOSPODARKI I BRANŻ OBSŁUGUJĄCYCH RUCH TURYSTYCZNY W 1985 R.

Wzrost cen usług związanych z wypoczynkiem, powodujący podwyższenie kosztów utrzymania, skłonił autorów, podobnie jak w latach poprzednich, do oceny funkcjonowania niektórych dziedzin i branż obsługujących ruch turystyczny w 1985 r. i porównania tych wyników z danymi z 1983 r.

Wypowiedzi respondentów pozwalają na określenie związku funkcyjnego pomiędzy ceną świadczonych usług a ich jakością, tzn. stwierdzenie, czy ich współzależność jest wprost lub odwrotnie proporcjonalna, czy też ma charakter funkcji stałej.

Z wypowiedzi ankietowanych zarówno w mieście jak i na wsi wynika, że w 1985 r. uległa poprawie działalność handlu. Interesujące wyniki uzyskano dokonując analizy wypowiedzi respondentów oceniających działalność usług gastronomicznych. Na dwóch przeciwstawnych biegunach ocen uzyskano podobny odsetek wypowiedzi zarówno pozytywnych /miasto około 25%, wieś około 21%/, jak i negatywnych /miasto około 24%, wieś około 18%/. Powyższe zjawisko można tłumaczyć tym, że część ludności dysponująca wysokimi dochodami korzysta z atrakcyjniejszych form wypoczynku, przy których jakość świadczonych usług gastronomicznych jest wyższa. Natomiast rodziny dysponujące niewielkimi środkami finansowymi biorą udział w tańszych formach wypoczynku, przy których usługi świadczone są na niższym poziomie. Zatem nie może dziwić fakt, że stopień oceny funkcjonowania gastronomii bywa w obu przypadkach krańcowo różny.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że jakość usług zarówno w handlu jak i gastronomii uległa w 1985 r. nieznacznej poprawie w stosunku do 1983 r.

Dalsza analiza działalności niektórych dziedzin i branż obsługujących ruch turystyczny w 1985 r. wykazała nieznaczną

Tabela 28

Ocena działalności niektórych dziedzin obsługi wyjazdów wycieczkowych w 1985 r. w porównaniu do lat poprzednich

Wyszczególnienie	Ocena działalności						
	Znacznie lepsza	Trochę lepsza	Bez zmian	Pogorszyła się	Znacznie pogorszyła się	Trudno ocenić	Brak danych
Respondenci miejscy:							
Handel	6,8	18,0	25,2	10,0	6,5	13,7	19,8
Gastronomia	6,5	19,9	23,0	16,0	7,6	13,2	13,8
Komunikacja	4,7	10,9	29,9	16,2	8,2	15,3	14,8
Usługi	3,3	9,3	34,3	11,2	6,1	19,5	16,3
Usługi kulturalne	5,0	12,1	27,0	9,7	7,5	22,4	16,3
Informacja turyst.	6,0	11,8	25,6	9,3	5,8	25,2	16,3
Hotele, motele	3,3	7,5	19,7	7,3	5,7	35,2	21,3
Respondenci wiejscy:							
Handel	13,9	21,4	14,4	7,9	2,3	15,8	24,3
Gastronomia	6,5	14,0	25,6	12,1	6,0	15,8	20,0
Komunikacja	6,1	12,1	21,9	14,0	7,4	18,1	20,4
Usługi	5,1	9,3	30,2	6,1	3,3	20,5	25,5
Usługi kulturalne	4,6	10,2	28,4	6,5	2,3	25,6	22,4
Informacja turyst.	4,2	13,0	25,6	4,7	2,8	26,5	23,2
Hotele, motele	4,2	7,4	20,9	5,1	4,2	32,1	26,1

Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

/ok. 3%/ poprawę jakości usług komunikacyjnych w stosunku do lat ubiegłych, nadal jednak odsetek wypowiedzi negatywnych jest wysoki /ok. 24%/.

Pozytywnym zjawiskiem jest znaczny odsetek pozytywnych ocen w odniesieniu do informacji turystycznej /ok. 18%/.

Pełna analiza wyników uzyskanych na podstawie ankiety "Turystyka 85" pozwala stwierdzić, że związek między wzrostem cen usług a ich jakością przybiera najczęściej charakter funkcji stałej. Innymi słowy, w dalszym ciągu respondenci uznają sytuację w 1985 r. za niewiele lepszą, a większość za taką samą, jak w latach poprzednich. Niewielkim choć zauważalnym odstępstwem od tej reguły jest działalność handlu i gastronomii, w których to dziedzinach wzrost cen usług niejednokrotnie idzie w parze ze wzrostem jakości; w tym przypadku związek funkcyjny między wzrostem cen usług a ich jakością ma w dużej części swojego przebiegu charakter wprost proporcjonalny.

R o z d z i a ł 6

STOPIEŃ ZADOWOLENIA Z URLOPÓW I WAKACJI W 1985 R.

W przeprowadzonych badaniach dokonano wszechstronnej analizy wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1985 r. w zależności od wielu czynników. Szczególną uwagę zwrócono na formy wypoczynku, koszty związane z wyjazdami oraz ich skutki dla budżetu rodzinnego. Jednocześnie starano się ocenić stopień zadowolenia uczestników wypoczynku z dofinansowania i jego ewentualny wpływ na obciążenie budżetu gospodarstwa domowego. Pozwoliło to wyciągnąć szereg wniosków określających model spędzania urlopów i wakacji przez nasze społeczeństwo, nie dało jednak odpowiedzi co do stopnia zadowolenia respondentów z wypoczynku. Dlatego też przeprowadzono dodatkowo analizę odpowiedzi respondentów na pytanie: czy jest Pan/i/ zadowolony/a/ z tegorocznych wyjazdów urlopowo-wakacyjnych?

Okazało się, że odsetek wypowiedzi respondentów zadowolonych z wypoczynku w 1985 r. jest w stosunku do 1983 r. prawie identyczny. Swoją wypoczynek w 1985 r., podobnie jak poprzednio,

Tabela 29

Jakość wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w latach
1983 i 1985 w ocenie respondentów

Stopień zadowolenia z urlopu i wakacji	Odsetek odpowiedzi	
	1983	1985
Jestem bardzo zadowolony/a/	21,1	22,8
Jestem zadowolony/a/	37,7	39,2
Nie mam większych zastrzeżeń	26,6	22,7
Jestem niezadowolony/a/	6,5	5,0
Trudno mi ocenić	6,5	8,6
Brak informacji	1,6	1,7
Razem	100,0	100,0

Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka
85"

uznało za udany około 60% ankietowanych; odpowiedzi oceniające negatywnie wyjazdy urlopowo-wakacyjne stanowiły niewielki odsetek.

Stwierdzono, że wraz z wzrostem dochodów gospodarstwa domowego wzrasta proporcjonalnie odsetek osób zadowolonych z wypoczynku. Pewien niski odsetek niezadowolonych, podobnie jak w 1983 r., stwierdzono w rodzinach mniej zamożnych. Wynika to z wcześniej podkreślonego faktu, że zasoby finansowe rodziny determinują nie tylko wybór określonej formy wypoczynku, ale również jakość tego wypoczynku.

Tabela 30

Stopień zadowolenia z wypoczynku w 1985 r.
w zależności od poziomu dochodów gospodarstwa domowego

Dochody miesięczne na 1 osobę w rodzinie w zł	Stopień zadowolenia						
	Bar- dzo zado- wolo- ny	Jes- tem zado- wolo- ny	Nie mam więk- szych za- strz.	Jes- tem nie- zado- wolo- ny	Trud- no o- cenić	Brak da- nych	Ra- zem
do 5000	20,0	31,2	22,4	7,2	17,6	1,6	100,0
5001 - 7000	20,3	35,2	23,0	4,0	16,2	1,3	100,0
7001 - 9000	20,6	43,6	19,4	5,4	9,7	1,3	100,0
9001 - 10000	20,0	42,5	27,5	7,5	2,5	-	100,0
10001 - 12000	25,0	37,6	22,7	7,9	4,5	2,3	100,0
12001 - 14000	24,4	43,9	31,7	-	-	-	100,0
14001 - 16000	29,7	35,1	24,3	-	8,2	2,7	100,0
16001 - 18000	35,3	41,2	14,7	-	8,8	-	100,0
powyżej 18000	43,3	36,7	20,0	-	-	-	100,0

85" Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka

Analiza wypowiedzi pozwala stwierdzić, że mimo rosnących cen usług turystyczno-wypoczynkowych, mimo nie zawsze dobrej obsługi ruchu turystycznego, stopień zadowolenia społeczeństwa z wyjazdów turystycznych jest stosunkowo wysoki. Może to ozna-

czać, że uczestnicy turystyki niezależnie od trudności finansowych uważają wypoczynek za konieczny mimo wielu mankamentów, albo też że ich model turystyki jest mało atrakcyjny. Należy sądzić, że obecna sytuacja jest wypadkową obu tych wariantów.

R o z d z i a ł 7

PREFERENCJE LUDNOŚCI W ZAKRESIE WYPOCZYNKU URLOPOWO-WAKACYJNEGO

Analiza wielkości i struktury ruchu turystycznego w 1985 r. oraz porównanie uzyskanych wyników z danymi pochodzącymi z 1983 r. umożliwiły charakterystykę zachowań konsumentów na rynku dóbr i usług turystycznych. Informacje te skierowane są przede wszystkim do organizatorów wypoczynku, którzy planując ofertę turystyczną na rok 1986 i lata następne mogą uwzględnić preferencje konsumentów dotyczące formy wyjazdu urlopowo-wakacyjnego, jak również ich możliwości finansowe, determinujące rozmiary uczestnictwa w turystyce urlopowej. Znajomość sytuacji na innych rynkach branżowych oraz planowanego wzrostu cen pozwala przewidywać popyt na dobra i usługi turystyczne. Reakcja konsumentów na ewentualny wzrost cen oraz określenie zapotrzebowania na wypoczynek urlopowo-wakacyjny były ostatnimi zagadnieniami omawianych badań, które umożliwiają określenie prawdopodobnej wielkości spożycia turystycznego w nadchodzących latach.

Badając przewidywane wyjazdy respondentów na wypoczynek urlopowo-wakacyjny założono dwie możliwości:

- 1/ 20% podwyżki cen usług turystyczno-wypoczynkowych,
- 2/ utrzymanie się tych cen na poziomie poprzedniego roku.

Przyjrzyjmy się, jak wyglądałby popyt na usługi turystyczne w sytuacji znacznej podwyżki cen /tab. 31/.

Przeszło 40% respondentów w razie tak znacznej podwyżki cen nie wyjechałoby na urlop; jedynie 30% deklaruje zamiar wyjeżdżania, lecz w ograniczonym zakresie: ze zmniejszeniem liczby wyjazdów w ciągu roku lub wydatków w czasie pobytu. Zauważyć należy, że 22,1% respondentów nie potrafiło zdecydowanie odpowiedzieć na postawione pytanie; z pewnością reakcja tej grupy osób może zmienić przewidywane uczestnictwo w turystyce urlopowej.

Tabela 31

Przewidywane reakcje na ewentualny wzrost cen
usług turystycznych /o ponad 20%/

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi w %
Nie wyjechałbym w ogóle na wakacje, urlop	23,1
Na wakacje pojechałoby tylko dzieci	21,3
Znacznie ograniczyłbym swoje wyjazdy w ciągu roku, ale na urlop bym pojechał	11,9
Nie miałoby to wpływu na wyjazdy urlopowo-wakacyjne mojej rodziny	7,3
Wyjechałbym, ale ograniczyłbym wydatki w trakcie urlopu	10,6
Trudno odpowiedzieć	22,1
Brak danych	3,6
Ogółem	100,0

85" Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka

Jak można przewidzieć, duży wpływ na wyjazdy urlopowo-wakacyjne przy przewidzianej podwyżce wywierać będzie sytuacja finansowa gospodarstwa domowego. W rodzinach o dochodach do 4000 zł na osobę zrezygnowałoby w ogóle z wypoczynku 56% respondentów. W drugim skrajnym przypadku, a więc w rodzinach o dochodach ponad 16000 zł na osobę, 29,7% osób deklaruje niewyjeżdżanie. Wśród rezygnujących z wypoczynku poza miejscem zamieszkania jest mniej respondentów z wyższym wykształceniem /16,5%/ niż osób z wykształceniem podstawowym /33,1%/. Absolwenci wyższych uczelni widzą często możliwości ograniczenia liczby wyjazdów lub zmniejszenia wydatków podczas pobytu na urlopie, natomiast respondenci z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym tylko w małym procencie uwzględniają tę alternatywę. Powyższy wniosek potwierdzają wyniki badań w poszczególnych grupach społeczno-zawodowych. Stosunkowo duży odsetek odpowiedzi wyrażających całkowitą rezygnację z ewentual-

nych wyjazdów wypoczynkowych zanotowano wśród robotników /głównie niewykwalifikowanych/.

Tabela 32

Przewidywane wyjazdy na wypoczynek urlopowo-wakacyjnych w 1986 r.

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi w %
Tak, na pewno wyjadę	33,9
Chciałbym, ale nie wiem, czy mi się to uda	38,4
Raczej nie widzę możliwości wyjazdu	8,1
Nie widzę potrzeby wyjazdu	2,3
Trudno powiedzieć	7,8
Brak danych	9,5
Ogółem	100,0

Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

Wyniki zawarte w tabeli 32 są ilustracją zapotrzebowania ludności na wypoczynek urlopowo-wakacyjny w 1986 r. Jedynie 2,3% respondentów nie widzi potrzeby wyjazdu poza miejsce zamieszkania podczas urlopu. Zastanawiać może dość wysoki odsetek respondentów, którzy deklarują gotowość wyjazdu, lecz nie mają pewności co do możliwości urzeczywistnienia tych zamiarów. Przyczyną jest niepewność sytuacji finansowej, jaka zaistnieje podczas sezonu wakacyjnego w 1986 r. Potwierdzają tę tezę wyniki badań w poszczególnych grupach dochodowych. W miarę wzrostu dochodów na jedną osobę w rodzinie maleje odsetek odpowiedzi w wariancie "chciałbym, ale nie wiem, czy mi to się uda". W grupie dochodowej do 7000 zł na osobę odsetek respondentów, którzy nie widzą możliwości wyjazdu, jest dość duży, w wyższych natomiast grupach zdecydowanie maleje.

Znaczne różnice pod względem zamierzonych wyjazdów urlopowo-wakacyjnych występują między mieszkańcami miast i wsi. 77,5% respondentów mieszkających w mieście deklaruje swoje uczestnictwo w ruchu urlopowo-wakacyjnym w 1986 r. W ośrodków wiejskich natomiast zamiar wyjazdu zadeklarowało 56,6% respondentów.

Tabela 33

Przewidywane wyjazdy na wypoczynek urlopowo-wakacyjny
w zależności od miejsca zamieszkania

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi	
	miasto	wieś
Tak, na pewno wyjadę	36,4	20,8
Chciałbym, ale nie wiem, czy mi się to uda	41,1	35,8
Nie widzę możliwości wyjazdu	6,8	14,1
Nie widzę takiej potrzeby	1,6	3,8
Trudno powiedzieć	7,8	8,6
Brak danych	6,3	16,9
Ogółem	100,0	100,0

Obliczenia własne na podstawie wyników ankiety "Turystyka 85"

Zrozumiały jest dość znaczny odsetek odpowiedzi mieszkańców wsi, którzy nie widzą możliwości wyjazdu /14,1%/; charakter pracy w gospodarstwie rolnym utrudnia bowiem wyjazdy na dłużej niż 7 dni.

Dalsza analiza nie wykazała w zasadzie istotnych zróżnicowań w zamiarach uczestniczenia w ruchu urlopowo-wakacyjnym w poszczególnych grupach respondentów i potwierdza uzyskaną na podstawie ankiety charakterystykę zachowań konsumentów na rynku dóbr i usług turystycznych.

Podkreślić należy, że potrzeba wypoczyniania poza miejscem zamieszkania zdecydowanie przewyższa zrealizowany popyt ludności. Chociaż reakcja na wzrost cen na rynku dóbr i usług kon-

sumpcyjnych, wyrażona m.in. spadkiem uczestnictwa w ruchu turystycznym, jest różna w poszczególnych grupach społeczno-zawodowych i w grupach różniących się poziomem wykształcenia i wiekiem, dochody w gospodarstwie domowym są jednak czynnikiem, od którego przede wszystkim zależy wielkość i struktura spożycia turystycznego.

Spostrzeżenie to skierowane jest przede wszystkim do organizatorów, którzy powinni w swojej ofercie uwzględnić tanie formy wypoczynku, dostępne dla gospodarstw domowych o najniższych dochodach.

ZAKOŃCZENIE

W załączniku do uchwały nr 15 Głównego Komitetu Turystyki z 25 listopada 1985 r. w sprawie kierunków rozwoju wypoczynku ludzi pracy i członków ich rodzin stwierdzono między innymi, że "turystyka i wypoczynek w okresie kryzysu społeczno-gospodarczego w odczuciu społecznym zajmują nadal pozycję trwałą i znaczącą"¹.

W opracowanym przez GKT dokumencie: "Założenia programowe w turystyce w 1985 roku" sformułowano w związku z poprzednim stwierdzeniem szereg wytycznych mających zapewnić osiągnięcie zamierzonych celów, takich między innymi jak:²

- utrzymanie uczestnictwa społeczeństwa w turystyce na nie zmniejszającym się poziomie, z kontynuowaniem starań o zwiększenie aktywności turystycznej niektórych grup społecznych,
- zwiększenie uczestnictwa ludności wiejskiej w turystyce,
- pełniejsze zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie uczestnictwa w wypoczynku krótkookresowym,
- zdecydowana poprawa jakości usług turystyczno-wypoczynkowych,
- utrzymanie stanu i modernizacja bazy materialnej turystyki.

Zamierzenia te starano się konsekwentnie w 1985 r. realizować, osiągnięte zaś efekty są w mniejszym lub większym stopniu adekwatne do podjętych działań.

O tym, jaka była faktyczna sytuacja w zakresie uczestnictwa ludności w wyjazdach turystycznych w 1985 r., jaki był poziom kosztów wypoczynku i jaka była ocena wypoczynku w subiek-

1. Por. Wypoczynek urlopowy. Materiały z Plenum Głównego Komitetu Turystyki z 25.11.1982 r. Warszawa IWZZ 1983, s. 10.

2. Biuletyn Głównego Komitetu Turystyki 1985 nr 19 s. 42-46.

tywnych odczuciach mieszkańców Polski, informują zebrane w niniejszym opracowaniu dane empiryczne.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że także w 1985 r. utrzymał się podobny do lat 1983-1984 trend wzrostu uczestnictwa ludności w turystyce, przy czym pewne grupy społeczne nadal mało uczestniczą w turystyce /rolnicy, robotnicy, emeryci i renciści/, co wskazuje, że planowane uaktywnienie turystyczne wspomnianych środowisk nie w pełni się udało.

Rosnące koszty utrzymania statystycznej polskiej rodziny i zarazem wzrost cen dóbr i usług turystycznych /nie zawsze ekonomicznie uzasadniony/ sprawiają, że coraz częściej wyjazd turystyczny staje się bardzo poważnym obciążeniem budżetu gospodarstwa domowego, że coraz częściej w ramach rodziny następuje wartościowanie stopnia pilności potrzeb turystyczno-wypoczynkowych poszczególnych osób i wybór tańszych form wypoczynku i takich, które mogą być dofinansowane z zakładowych funduszy społecznych.

Ciekawym zjawiskiem zaobserwowanym w 1985 r. jest pewien spadek rzeczywistych wydatków ludności na turystykę, przy stabilnej, a nawet rosnącej aktywności turystycznej. Jak wykazano w pracy stosując przeliczenia w cenach porównywalnych z 1985 r., w wielu gospodarstwach domowych poziom rocznych wydatków na wypoczynek turystyczny był w 1985 r. niższy niż w latach poprzednich. Oznacza to, że wypoczywający poza domem nie są skłonni, tak jak np. w latach siedemdziesiątych, do typowo wakacyjnego trybu życia i wydawania zaoszczędzonych w ciągu roku pieniędzy na tzw. potrzeby turystyczne wyższego rzędu, np. usługi kulturalne, wycieczki, zakup książek, folderów itp. Z badań wynika, że w 1985 r. dominował typ "rozsądnego" i "oszczędnego" turysty. Jest to w pełni zrozumiałe, zważywszy na wspomniany już ogólny wzrost kosztów utrzymania.

Omówione w opracowaniu wyniki badań "Turystyka 85" wskazują, że w sferze wypoczynku turystycznego nadal występuje wiele trudnych problemów, wymagających rozwiązania w najbliższej przyszłości. Dotyczy to przede wszystkim kwestii niskiej aktywności

turystycznej takich grup społecznych, jak robotnicy, emeryci i renciści oraz młodzież. Mimo niewątpliwych postępów w tym zakresie, w dalszym ciągu zapewnienie tym grupom dostępności do turystyki jest jednym z pierwszoplanowych zadań na najbliższe lata. Wiąże się to z koniecznymi zmianami w funkcjonowaniu zakładowych funduszy socjalnych. Mimo niepodważalnych zasług tych funduszy w umożliwieniu udziału w turystyce grupom ekonomicznie najsłabszym, przeznaczane z nich środki na dofinansowywanie uczestnictwa w turystyce są zbyt małe w stosunku do potrzeb, co wykazała przeprowadzona analiza. Konieczne jest także dokonanie zmian w wielu zakładowych regulaminach działalności socjalnej, które wskutek źle rozumianej egalitaryzacji świadczeń zatraciły swój socjalny charakter.

Optymistycznym akcentem analizowanych badań jest to, że mimo powszechnie dostrzeganych trudności i mimo przewidywanego w najbliższych latach dalszego wzrostu cen, znaczna część społeczeństwa chce nadal uczestniczyć w różnorodnych formach wypoczynku turystycznego. Można zatem rzeczywiście powiedzieć, że turystyka stała się trwałym elementem naszego stylu życia.

Uzyskanie tak bogatych i w zasadzie unikalnych danych o sytuacji w turystyce w 1985 r. raz jeszcze dowiodło, że prowadzenie tego typu systematycznych badań pozwoliłoby na lepszą znajomość zmian i tendencji występujących na rynku turystycznym, a co się z tym wiąże, na pełniejsze zaspokojenie potrzeb turystyczno-wypoczynkowych społeczeństwa polskiego.

TOURIST OUTINGS OF THE POPULATION OF POLAND IN 1985 AND RELATED EXPENDITURE

Summary

The Institute of Tourism carried out in late 1985 a special questionnaire survey called "Tourism 1985", basically aimed at the reception of a specific photosnap of the situation of the population's touring recreation in 1985 as well as the grasp of possible changes in this respect referred to the previous years.

Like in the years to pass the survey was carried out on the Poland-wide sample of 3000 households, both urban or rural.

The findings received enabled pretty detailed discussion of such questions as:

- the degree of tourist activity of the population of Poland in 1985, especially the participation of the particular social groups and professional ones in the outings of vacational, weekend or excursional character,
- the forms of tourist recreation of the population,
- causes of non-participating in tourism in 1985 with particular regard to financial questions,
- the level and structure of annual touristic expenditure of the households /converted to the per household/person index/,
- the burdening of household budgets by the costs of participation in tourism,
- making use by the population of the works social funds as the source of subsidizing of tourist outings,
- evaluation of the activity of the main economic branches participating in the service of tourist traffic,
- quality of recreation in 1985 and expected tourist outings in 1986.

All the questions mentioned have been discussed in seven separate chapters, regarding various categories of households distinguished based upon their demographic features and socio-professional, economic and spatial characteristics.

Unlike the many so far conducted similar studies on the participation of the community in tourism, the survey discussed referred to the entire household, as the subject to study, and not the particular persons. This enabled reception of the more impartial as well as complex image of the actual situation of recreation of Polish families in 1985.

It was attempted to expose in the work only the most significant tendencies and regularities to occur in the tourist market in 1985, all the same making use of some statistical methods, e.g. of regression or correlation.

The study carried out have fully confirmed the research hypothesis adopted, that in the sphere of tourist recreation in recent years a slow increase were to be noted in tourist participation /although it is still far from the situation from the late seventies/ as well as the persistence of the passive, traditional model of recreation.

All the same a highly adverse phenomenon is being noted, that the rise of prices for tourist services is not associated by the parallel rise of the services quality. The research has proved as well, that ever more frequently the financial barrier becomes for many a family in Poland the main stem of participation in tourist outings, even in spite of considerable financial support on the part of employing works.

The findings included in the work, often quite unique ones, have supplied lots of information on the situation of tourism in Poland in 1985, and first of all on the tourist needs of the community and the degree of their actual satisfaction. From this very point of view the work may be a very interesting material for the touristic practice at the work out of the programme of action for the nearest years to come.

ТУРИСТСКИЕ ВЪЕЗДЫ НАСЕЛЕНИЯ ПОЛЬШИ В 1985 г. И СВЯЗАННЫЕ С НИМИ РАСХОДЫ

/Резюме/

Институт по туризму в Познани провел во второй половине 1985 года специальные анкетные исследования "Туризм 85", целью которых было получение своеобразной фотографии состояния туристского отдыха населения в 1985 году и уловление возможных перемен в этой области по отношению к предыдущим годам.

Подобно тому как в прошлые годы исследования проведено на общепольской пробе 3000 семейных хозяйств, как городских так и сельских.

Полученные результаты позволили довольно подробно обсудить такие вопросы, как:

- степень туристской активности населения Польши в 1985 г., а особенно участие отдельных общественно-профессиональных групп в отпускно-каникулярных выездах, в отдыхе от субботы до понедельника и экскурсионном туризме,
- формы туристского отдыха населения,
- причины, по которым население не участвовало в туризме в 1985 г. /учитывая прежде всего финансовые проблемы/,
- уровень и структура годовых туристских расходов семейных хозяйств /в пересчете на хозяйство и лийо/,
- загруженность бюджета семейного хозяйства расходами на участие в туризме,
- пользование населения социальным фондом предприятия как источником дополнительного финансирования туристских выездов,
- оценка деятельности основных хозяйственных отраслей обслуживающих туристское движение,
- качество отдыха в 1985 г. и намерения населения относительно туристских выездов в 1986 году.

Все вышеуказанные вопросы обсуждено в семи отдельных главах учитывая влияние таких типологических факторов как: демографические, общественно-профессиональные, экономические и пространственные свойства.

В отличие от многих до сих пор проведенных исследований участия населения в туризме, настоящий зондаж касался не отдельных лий, но семейного хозяйства как субъекта исследований. Таким образом получено более объективное но одновременно комплексное представление действительного состояния отдыха польских семей в 1985 году.

Авторы стремились представить в разработке только самые важные тенденции и регулярности выступающие на туристском рынке в 1985 г. пользуясь при этом некоторыми методами статистического анализа, нр. регрессии и корреляции.

Проведенные исследования полностью подтвердили принятую исследовательскую гипотезу, что в последние годы наблюдается медленный рост участия в туризме /хотя далеко еще до состояния выступающего в конце семидесятых годов/ и что неизменной остается традиционная пассивная модель отдыха.

Наблюдается тоже отрицательное явление, что рост цен туристских услуг не обозначает одновременно повышения качества этих услуг. Исследования показали, что все чаще финансовый барьер становится для множества польских семей главным тормозом участия в туристских выездах - несмотря на значительную финансовую помощь предприятий.

Находящиеся в разработке данные, часто уникальные, являются важным источником информации о польском туризме в 1985 году, прежде всего о туристских потребностях общества и степени их реализации. С этой точки зрения настоящая работа представляет собой очень интересный материал для разработки программы действий на ближайшие годы.

Struktura populacji respondentów uczestniczących w badaniach
ankietowych "Turystyka 85"

Cechy gospodarstw domowych	1985	
	lb.	%
Wiek głowy gospodarstwa /w latach/:		
do 19	50	3,6
20 - 24	162	11,7
25 - 29	149	10,8
30 - 34	270	19,5
35 - 39	257	18,6
40 - 49	289	20,9
50 - 59	107	7,7
60 - 64	10	0,8
ponad 64	31	2,2
brak danych	58	4,2
Wykształcenie głowy gospodarstwa:		
podstawowe	177	12,8
zasadnicze zawodowe	339	24,5
średnie	548	39,6
wyższe	278	20,1
brak danych	41	3,0
Zawód głowy gospodarstwa:		
robotnik niewykwalifikowany	43	3,1
robotnik wykwalifikowany	216	15,6
rzemieślnik na własnym rozrachunku	56	4,0
rolnik	111	8,0
nauczyciel	148	10,7
wolne zawody	42	3,0
pracownik inżynieryjno-techniczny	113	8,2
urzędnik, pracownik umysłowy	318	23,0
emeryt, rencista	42	3,0
nie pracujący zawodowo	44	3,2
student, uczeń	38	2,7
inne zawody	212	15,5
Dochody miesięczne na 1 osobę w gospodar- stwie w zł: -		
do 5000	283	20,5
5001 - 7000	257	18,6
7001 - 8000	172	12,4
8001 - 9000	105	7,6
9001 - 10000	132	9,5
10001 - 12000	135	9,8
12001 - 14000	69	5,0
14001 - 16000	49	3,5
16001 - 18000	53	3,8
ponad 18000	58	4,2
brak danych	70	5,1
Liczebność gospodarstwa /liczba osób/:		
1	33	2,4
2	90	6,5
3	304	22,0
4	523	37,8
5	278	19,7
6 i więcej	118	8,5
brak danych	42	3,1
R a z e m	1383	100,0

Obliczenia własne na podstawie badań ankietowych "Turystyka 85"

INSTYTUT TURYSTYKI
ODDZIAŁ W POZNANIU
ul. Ratajczaka 44
61-728 POZNAŃ

--	--	--	--

numer ankiety

--	--

województwo

--	--

miasto-wieś

A N K I E T A pt.
"T U R Y S T Y K A - 85"

Szanowni Państwo!

Instytut Turystyki Oddział w Poznaniu prowadzi badania nad wydatkami polskich rodzin na cele turystyczno-wypoczynkowe, nad kosztami uczestnictwa w turystyce i wypoczynku. Niniejsza ankieta ma na celu poznanie opinii Państwa na te tematy oraz uzyskanie wiarygodnych, bezpośrednich danych będących podstawą do opracowania specjalnego raportu o stanie wypoczynku w naszym kraju.

Ankieta jest anonimowa, a jej wyniki służyć będą wyłącznie celom naukowym.

Z góry serdecznie dziękujemy Państwu za szczere, bezpośrednie odpowiedzi na zamieszczone poniżej pytania.

Uwaga! Ankieta jest ułożona w taki sposób, że przy większości pytań umieszczone są gotowe odpowiedzi, spośród których należy wybrać jedną, rzadziej więcej. Przed każdą odpowiedzią wpisany został w kółku numer. Ten numer odpowiedzi należy wpisać do kratki /lub kratek/ znajdującej się przy pytaniu, po jego prawej stronie. Przykład: jeżeli w pierwszym pytaniu wybrano odpowiedź "tak" wówczas wpisujemy w kratkę cyfrę "0".

0

1. Każdego roku wielu spośród nas spędza swoje urlopy, wakacje z dala od zgiełku miast - na wsi, nad morzem, w górach. Są jednak i tacy ludzie, którzy z różnych przyczyn pozostają w czasie wakacji w miejscach zamieszkania. Należą do nich także mieszkańcy wsi, którzy w okresie masowych wyjazdów urlopowych ludności miejskiej z przyczyn obiektywnych muszą pracować.

Ciekawi nas, czy przebywał Pan/-i/ w roku bieżącym na wypoczynku urlopowym lub wakacjach poza miejscem swego stałego zamieszkania: ☐ - tak; ☐ - nie

Prosimy podać, czy pozostali członkowie Pana/-i/ rodziny wyjeżdżali w roku 1985 na urlop lub wakacje:

☐ - tak; ☐ - nie; ☐ - nie orientuję się

Czy dzieci Pana/-i/ wyjechały w roku 1985 na kolonie, obóz:

☐ - tak; ☐ - nie

2. Jeżeli nie wyjechał Pan/-i/ w roku bieżącym na urlop lub wakacje, to dlaczego: ☐ - nie mogłem/am/ pozwolić sobie na wyjazd ze względów finansowych; ☐ - nie mogłem/am/ zostawić domu, rodziny bez opieki; ☐ - nie mogłem/-am/ zostawić gospodarstwa rolnego bez nadzoru; ☐ - nie lubię wyjeżdżać z domu; ☐ - wykonywałem/-am/ prace remontowe, porządkowe w domu, np. malowanie; ☐ - nie miałem/-am/ w tym roku urlopu; ☐ - w czasie urlopu musiałem/-am/ podjąć dodatkową pracę zarobkową; ☐ - nie otrzymałem/-am/ skierowania na wczasy; ☐ - nie miał mi kto zorganizować wypoczynku; ☐ - z innych przyczyn /podać jakich/

3. Jeżeli wyjeżdżał Pan/-i/ na urlop, wakacje to dokąd i na jak długi okres /prosimy wpisać w miejsca wykropkowane/:

- w okresie zimowym: ilość dni
miejscowość
- w okresie letnim: ilość dni
miejscowość

4. Ile osób z Pana/-i/ rodziny uczestniczyło w bieżącym roku w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych /prosimy wpisać/

5. Z jakich form wypoczynku urlopowego i wakacyjnego korzystał Pan/-i/ w roku bieżącym:

z wyjazdów organizowanych poprzez zakład pracy: ☐ - wczasów w ośrodkach zakładowych; ☐ - wczasów w ośrodkach PWP; ☐ - wczasów w kwaterach prywatnych; ☐ - pobyków na stałych obozach młodzieżowych; ☐ - z obozów wędrownych; ☐ - wczasów organizowanych przez organizacje turystyczne np. PTTK; ☐ - wyjazdów zagranicznych organizowanych przez zakład pracy; ☐ - wczasów leczniczych lub sanatoryjnych; ☐ - innych form /wpisać jakich/

z wyjazdów organizowanych bez niczyjego pośrednictwa, samodzielnie: ☐ - wyjazdu do rodziny, znajomych na wsi; ☐ - wyjazdu do rodziny, znajomych zamieszkających w mieście; ☐ - wczasów we własnym namiocie, przyczepie campingowej; ☐ - wczasów w kwaterze prywatnej wynajętej samodzielnie; ☐ - wypoczynku w domku letniskowym własnym, rodziny, znajomych; ☐ - wyjazdu zagranicznego w jakiegokolwiek formie; ☐ - wczasów w ośrodku jakiegoś zakładu pracy; ☐ - wczasów wykupionych w państwowym biurze podróży; ☐ - wczasów wykupionych w prywatnym biurze podróży; ☐ - wędrowki pieszej, rowerowej itp.; ☐ - podróży samochodem własnym lub znajomych po kraju, ze zmianą miejsc pobytu; ☐ - z innych form /wymienić jakich/

6. Wyjazd na urlop lub wakacje wiąże się dla każdej rodziny z koniecznością poniesienia określonych nakładów finansowych, niekiedy dość poważnych, rzutuujących na budżet rodziny. Czy tegoroczne wyjazdy wakacyjno-urlopowe wiązały się dla Pana/-i/ rodziny z: ☐ - bardzo dużym obciążeniem finansowym; ☐ - dużym obciążeniem budżetu rodziny; ☐ - w zasadzie kosztowały tyle ile normalnie wydaje się miesięcznie w domu; ☐ - nie stanowiły dla nas istotnego obciążenia finansowego; ☐ - trudno ocenić

7. Czy przy organizowaniu tegorocznych wakacji występował Pan/-i/ o dofinansowanie wyjazdu z zakładowego funduszu socjalnego lub innych źródeł: ☐ - tak; ☐ - nie.

Jeżeli otrzymał Pan/-i/ dofinansowanie to w jakiej wysokości /prosimy wpisać/

Jeżeli nie otrzymał Pan/-i/ takiego dofinansowania to jak Pan/-i/ sądzi dlaczego? ☐ - za dużo zarabiam; ☐ - zakład nie ma wystarczających funduszy; ☐ - było bardzo dużo chętnych; ☐ - wadliwy system rozdziału środków; ☐ - z innych powodów /wpisać jakich/

Jak ocenia Pan/-i/ uzyskaną z zakładu pracy wysokość dofinansowania: ☐ - było zbyt niskie; ☐ - było zgodne z moimi oczekiwaniami; ☐ - było nawet wyższe niż oczekiwane; ☐ - trudno ocenić

8. Teraz prosimy sobie przypomnieć i podać, ile ogółem wydał Pan/-i/ na tegoroczny wypoczynek urlopowo-wakacyjny całej swojej rodziny /łącznie z wydatkami poniesionymi przed wyjazdem i po jego zakończeniu, o ile wiązały się bezpośrednio z tym wyjazdem np. zakup sprzętu sportowo-turystycznego, jego naprawa itp/

Z ogólnej sumy przypada na:

wpisać kwoty w zł

- przejazdy tam i z powrotem środkami komunikacji publicznej PKP, PKS itp.
- koszty przejazdu własnym samochodem lub samochodem innych osób /benzyna, oleje itp./
- zakwaterowanie, noclegi
- wyżywienie w zakładach gastronomicznych np. bary, restauracje itp.
- odzież i obuwie sportowo-turystyczne
- usługi naprawcze np. szewc
- leczenie i zabiegi
- artykuły związane z higieną osobistą
- sprzęt sportowo-turystyczny /zakup/
- wypożyczenie sprzętu sportowo-turystycznego
- naprawa sprzętu sportowo-turystycznego
- imprezy kulturalno-rozrywkowe np. kino, teatr
- inne rozrywki np. dansing
- opłaty klimatyczne, karty wstępu
- artykuły i usługi fotograficzne
- pamiątki i upominki
- czasopisma, książki, mapy, foldery
- opłata /łącznie/ za skierowanie na wczasy, obóz
- opłata /łącznie/ za wycieczkę zagraniczną
- inne wydatki /wymienić jakie/

9. Oprócz wyjazdów urlopowo-wakacyjnych wielu spośród nas wyjeżdża na wypoczynek w ciągu całego roku, chociaż na kilka dni. W ostatnich latach bardzo popularne stały się wyjazdy weekendowe za miast. Prosimy Pana/-ią/ o podanie jak często wyjeżdża Pan/-i/ w ciągu roku na wypoczynek weekendowy poza miejsce zamieszkania: w sezonie letnim: ☐ 0 - co tydzień; ☐ 1 - co dwa tygodnie; ☐ 2 - raz w miesiącu; ☐ 3 - nie wyjeżdżam w ogóle; ☐ 4 - trudno ocenić

w pozostałych okresach roku: ☐ 0 - co tydzień; ☐ 1 - co dwa tygodnie; ☐ 2 - raz w miesiącu; ☐ 3 - nie wyjeżdżam w ogóle; ☐ 4 - trudno ocenić;

10. Prosimy o szacunkowe podanie, ile w ciągu całego roku wydaje Pana/-i/ rodzina na wyjazdy sobotnio-niedzielne /w zł/

11. W ciągu roku można również uczestniczyć w różnorodnych kilkudniowych wycieczkach organizowanych przez szkoły, zakłady pracy, organizacje i biura turystyczne. Czy w tym roku uczestniczył Pan/-i/ lub któryś z członków Waszej rodziny w takiej wycieczce ☐ 0 - tak; ☐ 1 - nie

Jeżeli tak, to jaki był łączny koszt tych wyjazdów

12. Prosimy zastanowić się i odpowiedzieć, jak zareagowałby Pan/-i/, gdyby w roku następnym ceny na usługi turystyczne-wypoczynkowe znacznie wzrosły /o więcej niż 20%/: ☐ 0 - nie pojechałbym na

wakacje w ogóle; [1] - na wakacje pojechałyby tylko dzieci;
[2] - znacznie ograniczyłbym swoje wyjazdy turystyczne w ciągu
roku, ale na urlop i wakacje bym pojechał/-a/; [3] - nie mia-
łoby to wpływu na wyjazdy urlopowo-wakacyjne; [4] - wyjechał-
bym, ale ograniczyłbym wydatki w trakcie samego pobytu; [5] -
trudno odpowiedzieć

13. Czy zamierza Pan/-i/ wyjechać na wypoczynek urlopowo-wakacyjny
/na co najmniej 7 dni/ w roku 1986? [0] - tak, na pewno wy-
jadę; [1] - chciałbym/-abym/, ale nie wiem, czy mi to się uda;
[2] - raczej nie widzę możliwości wyjazdu; [3] - nie chcę wy-
jeżdżać, nie widzę takiej potrzeby; [4] - trudno powiedzieć;
[5] - brak danych

Jeżeli zamierza Pan/-i/ wyjechać w 1986 roku na wypoczynek, to
z jakiej formy wypoczynku skorzystałby Pan/-i/ /prosimy wpisać/

14. Prosimy Pana/-ią/ o dokonanie oceny niektórych dziedzin uczest-
niczących w obsłudze ruchu turystycznego w roku 1985, w porów-
naniu do lat ubiegłych: [0] - znacznie lepsza; [1] - trochę
lepsza; [2] - bez zmian; [3] - pogorszyła się; [4] - znacz-
nie pogorszyła się; [5] - trudno ocenić

handel
gastronomia
komunikacja
usługi
usługi kulturalne
informacja turystyczna
hotele, motele

15. Czy jest Pan/-i/ zadowolony/-a/ z tegorocznych wakacji, urlopu:
[0] - bardzo zadowolony/-a/; [1] - jestem zadowolony/-a/;
[2] - nie mam większych zastrzeżeń; [3] - jestem niezadowolony/-a/;
[4] - trudno mi ocenić

Prosimy o podanie kilku danych o sobie i Pana/-i/ rodzinie

płeć: [1] - kobieta [2] - mężczyzna
wiek: [0] - poniżej 18 lat; [1] - 18-19 lat; [2] - 20-24 lat;
[3] - 25-29 lat [4] - 30-34 lat; [5] - 35-39 lat;
[6] - 40-49 lat [7] - 50-59 lat; [8] - 60-64 lat;
[9] - 65 i więcej lat

wykształcenie: [0] - podstawowe; [1] - zasadnicze zawodowe;
[2] - średnie [3] - wyższe

zawód: [0] - robotnik niewykwalifikowany; [1] - robotnik wykwa-
lifikowany; [2] - rzemieślnik na własnym rozrachunku;
[3] - rolnik; [4] - pracownik inż.-techniczny; [5] - nau-
czyciel; [6] - wolny zawód; [7] - urzędnik, prac. umysło-
wy; [8] - emeryt, rencista; [9] - nie pracuje zawodowo;
[10] - student, uczeń; [11] - inne zawody

dochody miesięczne: /na 1 osobę w Pana/-i/ rodzinie/:

[0] - do 4.000 zł; [1] - 4.001-5000 zł; [2] - 5.001-
7.000 zł; [3] - 7.001-8000 zł; [4] - 8.001-9.000 zł;
[5] - 9.001-10.000 zł; [6] - 10.001-12.000 zł; [7] -
12.001-14.000 zł; [8] - 14.001-16.000 zł; [9] - 16.001-
18.000 zł; [10] - powyżej 18.001 zł

Liczba osób w gospodarstwie domowym: ☐ - 1 osoba;

☐ - 2 osoby; ☐ - 3 osoby; ☐ - 4 osoby;

☐ - 5 osób; ☐ - 6 i więcej

☐

Które z wymienionych artykułów gospodarstwa domowego posiada
Pana/-i/ rodzina: ☐ - lodówka; ☐ - pralka zwykła; ☐ -
pralka automatyczna; ☐ - odkurzacz; ☐ - robot kuchenny;
☐ - telewizor czarno-biały; ☐ - telewizor kolorowy; ☐ -
rower; ☐ - motorower; ☐ - samochód osobowy; ☐ - moto-
cykl; ☐ - przyczepa campingowa; ☐ - namiot turystyczny;
☐ - sprzęt narciarski; ☐ - meble campingowe; ☐ - jacht,
żaglówka; ☐ - rakietka do tenisa ziemnego; ☐ - domek let-
niskowy; ☐ - kamera filmowa; ☐ - aparat fotograficzny

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Serdecznie dziękujemy Państwu za wypełnienie ankiety

Instytut Turystyki Oddział w Poznaniu

